

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
17.05.2021 22:37:42 EEST

Дата звіту:
17.05.2021 23:26:06 EEST

ID перевірки:
1007899293

Тип перевірки:
Doc vs Internet

ID користувача:
100006701

Назва документа: Супруненко Софія

Кількість сторінок: 58 Кількість слів: 20603

Кількість символів: 140629 Розмір файлу: 1.26 MB ID файлу: 1007992385

14.5% Схожість

Найбільша схожість: 4.94% з Інтернет-джерелом (<https://coollib.net/b/175635/read>)

14.5% Джерела з Інтернету

60

Сторінка 60

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

17.9% Цитат

Цитати

6

Сторінка 61

Посилання

Сторінка 66

0.03% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0.03% Вилучення з Інтернету

1

Сторінка 67

Немає вилучених бібліотечних джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ТЕМА СТАНОВЛЕННЯ ЖІНКИ В ТРИЛОГІЇ ІРИНИ ВІЛЬДЕ «МЕТЕЛИКИ НА
ШПИЛЬКАХ»

СУПРУНЕНКО СОФІЯ ОЛЕГІВНА

Студентка IV курсу

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»
за спеціальністю 014 «Середня освіта
(Українська мова і література)»
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник: Кордонець Олександр Анатолійович
кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології

Завідувач кафедри: Бергсасі Аніко Ференцівна
габілітований доктор, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2021 року
Протокол № _____ /2021

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

Кваліфікаційна робота

**ТЕМА СТАНОВЛЕННЯ ЖІНКИ В ТРИЛОГІЇ ІРИНИ ВІЛЬДЕ «МЕТЕЛИКИ НА
ШПИЛЬКАХ»**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV курсу

СУПРУНЕНКО СОФІЯ ОЛЕГІВНА

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Науковий керівник: Кордонець Олександр Анатолійович

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології

Рецензент: Кузьма Оксана Юріївна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури УжНУ

Берегове
2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Розвиток "жіночої" прози в українській літературі кінця ХІХ – першій половині ХХ ст.	9
1.1. Формування жіночої літератури – від європейського чоловіка до української жінки.....	9
1.2. Феміністичний дискурс Наталі Кобринської та Олени Пчілки	11
1.3. Ольга Кобилянська та Леся Українка – зачинательки неоромантизму в українській літературі	14
1.4. Феномен Ірини Вільде	17
РОЗДІЛ 2. Психологізм образу Дарки Попович.....	23
2.1. Унікальність повісті Ірини Вільде «Метелики на шпильках»	23
2.2. Відображення духовного світу юної дівчини у повісті «Метелики на шпильках»	26
РОЗДІЛ 3. Національна проблематика трилогії «Метелики на шпильках»	34
3.1 Національно-політична ситуація на Буковині міжвоєнного періоду	34
3.2 Становлення національної свідомості Дарки Попович	36
3.3 Участь Дарки Попович у гімназійному бунті	40
3.4 Українська ідентичність Дарки Попович та її оточення в повісті «Повнолітні діти»... ..	45
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	53

ВСТУП

У XIX столітті на українських землях вперше поширюються ідеї емансипації жінок. Ці ідеї були нав'язані західноєвропейськими соціокультурними змінами, які пізніше посприяють розвитку української жіночої літератури. Два століття потому питання фемінізму в літературі залишається одним із головних питань сучасного літературознавства.

Чимало зусиль було докладено Вірою Агеєвою, Любов'ю Боярською, Соломією Павличко та багатьма іншими сучасними літературознавицями, щоб дослідити шлях становлення української жіночої літератури. Так, вони простежили, що феміністичні ідеї проникли в український простір із західноєвропейської статті Стюарта Міла «Поневолення жінок» та п'єс Генріка Ібсена¹. Однак ще задовго до появи цих праць у вітчизняній літературі прозвучав голос жінки, що ховалася під іменем чоловіка – Марка Вовчка. Як зауважила Ольга Подлісецька, «з огляду на суцільну маскулінну природу тогочасної української літератури, її проза не виокремлювалася як жіноча, а була розчинена в літературі загальній, чоловічій, нейтральній»². Аналізуючи феміністичну ідеологію Наталі Кобринської та Олени Пчілки, С. Павличко наголошує на тому, що головною вимогою авторок є гуманне ставлення до жінки, що включає в себе можливість вважатися повноправним членом соціуму, свободу шлюбу та право на відстоювання національних інтересів³. Тамара Гундорова звернула увагу на особливості формування збірного образу неоромантичної героїні Ольги Кобилянської. Вона зробила висновок, що «письменниця стверджувала устами своїх героїнь ідею жіночої емансипації як умову розвитку модерної нації і модерної культури»⁴.

У праці «Жіночий простір» Віра Агеєва торкається теми художнього простору, в якому існують героїні творів Ольги Кобилянської, Лесі Українки, Ірини Вільде. Узагальненням цього питання став висновок, що зоною комфорту героїнь творів цих письменниць так чи інакше залишався рідний дім: «У цьому зовнішньому світі вони

¹ Павличко С. Фемінізм. – К.: Основи, 2002. – С. 121. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=8vpjs0s5i6j7l7o6iidcvt4s5

² Подлісецька О. Феномен жіночого письма в українській літературі кінця XIX-початку XX століть / О. О. Подлісецька // Закарпатські філологічні студії. — 2018. — № 6. — С. 186-189. Режим доступу: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/eng/archive/6/37.pdf>

³ Павличко С. Фемінізм. – К.: Основи, 2002. – С. 123. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=8vpjs0s5i6j7l7o6iidcvt4s5

⁴ Гундорова Т. Femina melancholica. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської – К. : Критика, 2002. – С. 21. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/library/mova-i-literatura/femina-melancholica-stat-i-kultura-v-genderniy-utopii-olgi-kobilyanskoi.html>

хочуть не наражатися на злигодні виснажливого протистояння з несприятливими обставинами, а облаштувати власний буттєвий простір, не зрікаючись затишку рідного дому, який захистить від незгод боротьби зі стихіями й бурями» (про О. Кобилянську)¹, «Символом патріархального благополуччя був батьківський дім, стіни якого надійно захищали від усіх злигоднів довкола, так само, як і загалом від життєвого розмаїття з його принадами й пристрастями» (про «Сестер Річинських» І. Вільде)². Крім Віри Агеєвої, дослідженням творчості Ірини Вільде також займалися літературознавиці Іванна Девдюк та Наталя Мафтин. Перша з дослідниць порівняла повість української письменниці «Метелики на шпильках» з романом «Місіс Деллоуей» англійської письменниці Вірджинії Вульф. Вона простежила спільні стильові та тематичні риси цих «імпресіоністично-психологічних» творів та зробила висновок, що «для головних героїнь творів ключовим є відстоювання автентичності та внутрішньої свободи як необхідна умова здійснення вільного вибору»³. Наталя Карач, аналізуючи психопетику «Метеликів на шпильках», звертає увагу на жанрові особливості повісті, що роблять її подібною до роману. Серед таких особливостей: *«автобіографізм, увага до проблем маргіналізації, конфлікт поколінь, ускладнена модель образу персонажа з яскраво вираженою девіантною поведінкою, процес ініціації, кінематографічний хронотоп, послаблення зовнішньої подієвості і посилення внутрішньої рефлексії, сюжетна колажність, ризоматичність, мовна поліфонія та ін.»*⁴.

Великий вклад в аналіз малої прози Ірини Вільде зробила Наталя Мафтин, яка наголосила на специфіці стилю авторки, що психоаналітично висвітлює гостросоціальні питання початку ХХ століття⁵. Досліджуючи трилогію «Метелики на шпильках», в якій чільне місце займає тема національного самоусвідомлення Дарки Попович у міжвоєнних процесах Буковини, Н. Мафтин зауважила, що *«гостра і болюча реакція на міжнародні*

¹ Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. – К.: Факт, 2003. – С. 4. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Aheieva_Vira/Zhinochyi_prostir.pdf

² Там само. – С. 6.

³ Девдюк І. Феміністичний дискурс у творчості Ірини Вільде та Вірджинії Вульф (на матеріалі циклу повістей "Метелики на шпильках" та роману "Місіс Деллоуей") / І. Девдюк // Синопис: текст, контекст, медіа. — 2018. – № 2. — С. 1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2018_2_7

⁴ Карач Н. М. — Психопетикальна система І. Вільде у повісті "Метелики на шпильках" // Філологічний дискурс: Зб. наук. праць. — 2019. — Вип. 9. — С. 93. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2019_9_10

⁵ Мафтин Н. Мала проза Ірини Вільде: неповторність індивідуального голосу. – Івано-Франківськ: Видавництво "Плаї" Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, 1998. – С. 110. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009527>

взаємини ХХ ст. характеризує естетичне самовизначення творчої індивідуальності І. Вільде раннього періоду її творчості. Слова, сказані Даркою Попович про румунських шовіністів, рівноцінно звучали гнівним викликом і шовіністам польським та більшовицьким»¹. Іншу, не менш важливу та новаторську для тих часів, урбаністичну тему, розкриває Ольга Харлан у статті «Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде “Метелики на шпильках”». На її думку, «з одного боку, образ міста створюється самою Даркою за допомогою її знайомства з однокласницями, гімназистами, власне географічним простором, з другого — він сам активно формує занурену в нього дівчину, розкриваючи в ній нові риси характеру, загартовуючи в тих незгодах, що випали їй на долю»². Досліджувала урбаністичну проблематику також Наталія Євстаф'євич, що порівняла сприйняття міста Даркою Попович та Степаном Радченком (В. Підмогильний «Місто»). Вона пише: «Для Радченка Місто є певним "абсолютом", довершеною формою сублимації, в якій він, знівелювавши первень своєї екзистенціальної периферії, переживає катарсис. Для героїні Ірини Вільде катарсис у місті апіорі неможливий. Місто знеособлює її, і усвідомлення цього призводить до виникнення у Дарки майже метафізичного відчуття страху перед ним. Дівчина прагне виокремити індивідуальне Я зі знеособленого Ми і в такий спосіб відвоювати свій індивідуальний часопростір у Міста»³. Юрій Ковалів розглядає трилогію через призму утопічних, ідилічних елементів, даючи абсолютно новий погляд на повістевий цикл Ірини Вільде: «Дівчинка з “янгольським серцем” нагадує іконічний образ Марусі з однойменного твору Г. Квітки-Основ'яненка, почувається щасливою зі своєю матір'ю — “мамцікою” — й делікатною бабусею. Подано тричасткову модель єдності роду Поповичів на феміній основі, доповнену постаттю “золотого татуса” (учителя), який став центральною зв'язкою родинного космосу, заснованого на споконвічній гендерній рівноправності»⁴.

Серед інших проблем, дослідженням яких займалися літературознавці, можна виділити проблему батьків і дітей, сексуальної неосвіченості, дружби, кохання, освіти.

¹ Мафтин Н. Мала проза Ірини Вільде: неповторність індивідуального голосу. - Івано-Франківськ: Видавництво “Плаї” Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, 1998. — С. 49. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009527>

² Харлан, О. (2008). Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде “Метелики на шпильках” // Слово і Час. – №2. — С. 29. Режим доступу: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/807/588>

³ Євстаф'євич Н. Місто як реальність і місто як містика в трилогії Ірини Вільде "Повнолітні діти". — С. 97. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pl_2011_82_15.pdf

⁴ Ірина Вільде / Юрій Ковалів – Публікація: 2018. – С. 61. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/165098/08-Vilde.pdf?sequence=1>

«Феномен Ірини Вільде» полягає у тематичному поєднанні в її творах висвітлення злободенних питань міжвоєнної Буковини та тонкого змалювання жіночої психології.

Актуальність дипломної роботи полягає в тому, що, попри свою славу, ця письменниця залишається однією з недооцінених белетристок української літератури. Її трилогія «Метелики на шпильках» розкриває тонку натуру головної героїні Дарки Попович — дівчини-підлітка з Буковини. Цей твір гідний того, щоб його вивчали у старших класах школи не тільки уривками на позакласних уроках, а й цілісно, оскільки він підіймає тему складності формування жіночої душі в контексті патріархального виховання.

Метою роботи є аналіз шляху психологічного та національного становлення Дарки Попович у трилогії «Метелики на шпильках».

Ірина Вільде розкриває еволюцію її особистості через феміністичний, соціально-культурний та автобіографічний аспекти, тому **завданнями дипломної роботи** є:

1. Розглянути стилістичні особливості жіночої прози початку ХХ століття;
2. Висвітлити тему емансипації у творах українських письменниць;
3. Дослідити життєвий та творчий шлях Ірини Вільде — письменниці міжвоєнної епохи;
4. Проаналізувати її повість «Метелики на шпильках», виявити його тематику та особливості стилю;
5. Розкрити тему становлення Дарки Попович, обґрунтувати тонкий психологізм повісті «Метелики на шпильках»;
6. Пояснити соціально-політичні процеси міжвоєнної Буковини та їх вплив на життя Ірини Вільде;
7. Розкрити тему національної ідентичності головної героїні.

Виходячи з даних завдань, **об'єктом дослідження** є жіноча література середини ХІХ — початку ХХ століття, а предметом дослідження — засоби психологізму та ідейний зміст творів жіночої літератури, зокрема трилогії «Метелики на шпильках».

Наукова новизна праці полягає в цілісному аналізі трилогії «Метелики на шпильках» з точки зору психологічного та національного становлення головної героїні Дарки Попович.

Практичне значення дослідження. Матеріали та висновки дипломної роботи можна застосувати на практиці в освітніх закладах при вивченні української жіночої літератури та зокрема трилогії Ірини Вільде. Також наша праця може бути корисною для вивчення твору в школі, адже третя частина трилогії «Повнолітні діти» вивчається на

позакласному читанні в 10-11 класі в рамках вивчення української літератури ХХ століття.

Робота складається зі вступу, трьох розділів (кожен містить кілька підрозділів), висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

Розвиток "жіночої" прози в українській літературі кінця XIX — першій половині XX ст.

1.1. Формування жіночої літератури — від європейського чоловіка до української жінки

Починаючи з XIX століття, країнами Європи поширюються ідеї гендерного вирівнювання ролі чоловіків і жінок у суспільстві. Ці соціокультурні реформи надали можливість жінкам стати помітнішими у громадському житті, їх долі та проблемам стала надаватись необхідна увага, а становище жінки почало поступово змінюватися від побутової служниці до повноправної особистості. Так зване жіноче питання набуло актуальності і в художній літературі західноєвропейських країн. Репрезентація жінок у літературі змінила свій вектор зі змалювання таких поверхневих якостей жінок, як суб'єктивної краси, хазяйновитості, материнства та милосердя на занурення у психологізм їх індивідуальних рис. Крім цього, важливою переміною в тематиці світової літератури стає висвітлення національних та політичних питань у творах, написаних жінками, що свідчить про їх безпосередню зацікавленість у громадсько-правовому процесі. Тогочасні проблеми та переживання жіноцтва були висвітлені французькою письменницею Авророю Дюпен, що писала під чоловічим псевдонімом Жорж Санд¹. Ця вимушена міра була спричинена тим, що публікація творів під справжнім ім'ям не принесла б успіху через стаття авторки, а її праці не сприймалися б належно через гендерні стереотипи. Роман «Індіана» (1832) став своєрідним маніфестом Жорж Санд, оскільки в ньому через опис нещасливої долі головної героїні проголошується ідея боротьби жінки за право бути незалежною від чоловіка, який в ті часи був по суті господарем своєї дружини та міг безкарно чинити над нею фізичне і моральне знущання. Пізніше до теми становлення жінки звертається норвезький драматург Генрік Ібсен у своїй п'єсі «Ляльковий дім» (1879)².

Через схожі патріархальні настрої суспільства (де для жінки нема належної освіти та можливості здобути фах, де обов'язковим було раннє заміжжя і кодекс *Kinder, Küche, Kirche* (з нім. — «діти, кухня, церква») жінок в українській літературі аж до другої

¹ Гайтан К. Жорж Санд: перші літературні кроки у творчості великої феміністки — Маріуполь, 2014. — С. 7. Режим доступу: <https://netref.ru/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-mariupolesekij-derjavnij.html>

² Ковалик М. Модерна жінка в літературі межі XIX-XX століть: російський та європейський досвід — Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка] // Серія: Філологічні науки, 2009. — С. 199. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nzs_2009_85_23

половини XIX століття відображали лише чоловіки. Довгий час вони поставали у художніх творах в образах матері, берегині, нещасної коханої, працюючої господарки, покірної дружини, вдови чи покритки — матері позашлюбної дитини, яку не приймає суспільство. Високо цінувалася скромність дівчини, релігійність, слухняність, зовнішня краса та моральна чистота — ці характеристики присвоювалися чи не кожній другій головній героїні. Саме такі образи можна зустріти у І. Котляревського (покірنا перед матір'ю Наталка Полтавка), у сентименталіста Г. Квітки-Основ'яненка (чутлива Маруся, сердешна Оксана), у Т. Шевченка (наївна Катерина, «грішна» наймичка Ганна) та в багатьох інших белетристів.

Однак ніхто не знає жінку так добре, як сама жінка. Тому в українській літературі XIX століття з'являється нова яскрава постать — Марія Вілінська, що, як і Аврора Дюпен, писала під чоловічим псевдонімом — Марко Вовчок¹. Жінки Марка Вовчка сильні духом і наділені індивідуальними характерами попри всю схожість їх особистих трагедій. Письменниця приділяє багато уваги суспільно-політичному устрою України XIX століття, засуджуючи панство та проголошуючи відображенням жорстокої дійсності прагнення до демократичних засад державотворення. У своїй антикріпосницькій збірці «Народні оповідання» (1857) вона створила новий образ української жінки, яка сама розповідає про свою долю. Оповідачками у творах цієї збірки стали жінки, життя яких вона описує, або їх родички чи односельчанки.

Її «Народні оповідання» стали першим українським художнім твором, який продемонстрував проблему внутрішнього світу людини широким планом². Марко Вовчок зробила акцент на невігядливості сюжетів, щоб підкреслити їх реалістичність.

Під час прочитання оповідань завдяки тонкому психологізму та розмаїттю художніх прийомів складається враження, що читач слухає розповідь жінки, сидячи з нею віч-на-віч. На думку М. Тараненко, жива мова героїв твориться лаконічністю фраз, їх виразністю та мелодійністю. У свою чергу, це наближує твори до ліричної прози³.

¹ Павличко С. Фемінізм. — К.: Основи, 2002. — 332 с. — С. 79. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=8vpjs0s5i6j717o6iidcvt4s5

² Там само. — С. 85. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=8vpjs0s5i6j717o6iidcvt4s5

³ Тараненко, М.П. Розповідна майстерність Марка Вовчка / М.П. Тараненко // Укр. мова і л-ра в шк. — 1965. — № 9. Режим доступу: https://md-experiment.org/etv_page.php?page_id=2537&album_id=120&category=STATJI

1.2. Феміністичний дискурс Наталі Кобринської та Олени Пчілки

Видання памфлета «Поневолення жінок» Джона Стюарта Міла, п'єси Генріка Ібсена та ідейно-культурні рухи, спрямовані на емансипацію жінок, вплинули на галицьку Україну другої половини XIX століття¹. Діставшись через східну Австро-Угорщину українських земель, ідеї рівноправ'я почали все частіше звучати в дискусіях галицької та наддніпрянської інтелігенції.

Центральною постаттю українського феміністичного руху стала Наталя Кобринська — уродженка Станіслава. Вона народилася в освіченій сім'ї Озаркевичів, у домі яких збиралося українське інтелігентство. Не маючи можливості здобувати освіту через гендерну дискримінацію, Наталя з юності займалася вивченням родинної бібліотеки. Вона самостійно вивчила кілька іноземних мов, цікавилася філософією та економікою, аналізувала засади сучасних європейських ідеологій. Саме дослідження літератури розбудило в ній бажання боротися за права жінок².

Першим твором, який видала Кобринська, стало оповідання «Пані Шумінська» (1883), яке письменниця згодом перейменувала на «Дух часу». У ньому авторка відобразила конфлікт між старшим поколінням, вихованим за патріархальними традиціями, та новою генерацією, що прагне змін у багатомістовому устрої³. Стара попадя пані Шумінська, хоч і по-материнськи бажає своїм дітям та онуці лише благ, не може збагнути, що молодь більше не прагне наслідувати образ життя батьків і дідів: *«Такий вже дух часу повіяв! Я дуже поважаю той стан, але бачу, що мені було би в нім затісно, що там моїм думкам положено би певну границю, а я потребую простору, свободи в набуванню відомостей, науки!»*⁴. Ці слова каже син пані Шумінської, що покинув навчання у семінарії та пішов здобувати юридичну освіту. Стара жінка не розуміє й бажання своєї онуки здобути фах, стати фінансово незалежною від сім'ї: *«— Донька моєї доньки —*

¹ Павличко С. Фемінізм. — К.: Основи, 2002. — 332 с. — С. 121. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=8vpjs0s5i6j7l7o6iidcuvt4s5

² Луговий О. Визначне Жіноцтво України = The Famous Women of Ukraine : іст. життєписи у чотирьох частинах — Торонто: Накладом авт., 1942. — 251 с. — С. 135. Режим доступу: <https://dlib.ukma.edu.ua/document/87>

³ Швець А. "Що се за дух часу такий?" (Темпоральна аксіологія в оповіданні Наталії Кобринської "Дух часу") // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — 2016. — Випуск IX. — с. 173. Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nzbdpufn_2016_9_25

⁴ Кобринська Н. Дух часу: Оповідання, повість. - Львів: Каменярь, 1990. — С. 15. Режим доступу: <https://www.rulit.me/books/duh-chasu-read-395092-126.html>

*учителькою! О, ти, невдячна дитино! Чи ти уже така бідна, аби-сь мусила сама на себе заробляти? Чи ми не в силі вже тебе відвінувати? Врешті маєш батька, чи він не стараєся на тебе?!»*¹ Врешті пані Шумінській доводиться прийняти те, що для прогресивної молоді по-старому більше не буде: «Усему на світі приходить кінець»². Позитивістські погляди письменниці безпосередньо вплинули як на стиль, так і на проблематику твору. У реалістичному оповіданні «Дух часу» Н. Кобринська ретельно описала рефлексію пані Шумінської, закарбувавши в літературі свої тонкі пізнання жіночої психології³.

Бажаючи розширити простір для феміністичних дискусій, 8 грудня 1884 року Наталя Кобринська, за підтримки Ганни Павлик та Людмили Драгоманової, засновує у Станіславові «Товариство Руських Жінощин»⁴. Активно підтримував ідеї «Товариства» видатний критик Іван Франко. На перших установчих зборах у приміщенні «Руської бесіди» він виголосив промову та опублікував у газеті «Діло» статтю «Перші загальні збори руського жіночого товариства в Станіславові». На перші збори «Товариства Руських Жінощин» у Станіславові 8 грудня 1884 року зібралося близько ста жінок з усієї Галичини. Задля морального комфорту жінок, що бажали вільно висловити свою думку, чоловіки сиділи у сусідній кімнаті⁵.

Найбільшим спільним здобутком Наталі Кобринської та Олени Пчілки вважається видання у 1887 році альманаху «Перший вінок». Знову ж-таки, його популяризацією займався Іван Франко, що оцінив альманах у своїй статті «Нариси історії українсько-руської літератури до 1890 р.», а також був його редактором та рекомендував до друку твори письменниць. Загалом в альманасі обсягом у 464 сторінки було надруковано 43 твори від близько двадцятьох авторок. «Перший вінок» став першою в своєму роді

¹ Кобринська Н. Дух часу: Оповідання, повість. - Львів: Каменярь, 1990. — С. 20. Режим доступу: <https://www.rulit.me/books/duh-chasu-read-395092-126.html>

² Там само. — С. 21.

³ Легкий М. Проза Наталії Кобринської (ідейно-естетична еволюція й поетика) // Українське літературознавство. - 2012. - Вип. 75. - С. 95-115. - С. 98. Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=UI_2012_75_9

⁴ Ковальчук О, Потапюк Л. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19-го — початок 20-го століття) // Людинознавчі студії. Педагогіка. - 2017. - Вип. 5. - С. 60—70. Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Lstud_2017_5_9

⁵ Богдан А. З історії «Союзу українок». Режим доступу: <https://gig.kosiv.biz/201/>

книгою — зібранням жіночої художньої літератури та етнографічних статей щодо проблем гендерної рівності й місця жінки в суспільстві.

Спеціально для альманаху «Перший вінок» Оленою Пчілкою була написана повість «Товаришки» (1887). Письменниця розкриває образ емансипованої жінки-патріотки через життя на патріархальній Полтавщині початку 1860-х років¹. У творі протиставляються суспільні погляди двох товаришок — Раїси Брагової та Люби Калиновської. Спільним є їхнє дворянське походження, однак виховання дівчат надзвичайно відрізнялося, що вплинуло на формування їх життєвих поглядів та ідеалів. Раїса зневажливо ставиться до усього простацького, вона не розуміє людей, що турбуються про селян і вважає марною трату часу та ресурсів на них. Її єдиною метою є вдалий шлюб, який вирішить питання її соціального статусу і фінансів. Протилежністю Раїси є її товаришка Люба — втілення емансипантських та патріотичних ідей за задумом Олени Пчілки. Суперництво між дівчатами відбувається не через чоловіка — вони обидві їдуть за кордон з метою здобути освіту лікарки². Прогресивна у своїх поглядах Люба не цурається після навчання в Цюріху і Відні повернутися на рідні землі, щоб лікувати тих «мужиків», яких Раїса не визнає за людей³. Перебуваючи на навчанні за кордоном, патріотична позиція Люби тільки підсилюється: її дивують та обурюють ситуації, коли студенти-земляки розмовляють про «поважні речі» престижною російською мовою: *«Вони виробили собі свою мову і для культурної потреби, а ми? Переходимо зараз на російську, коли заводимо поважнішу бесіду! Так негоже!»*⁴. Новаторство повісті полягало в описі становлення жінок дворянського походження, а також в описах дискусій між інтелігентами. Образ Люби Калиновської є почасти автобіографічним, що відображається у змалюванні її націоналістично спрямованої й освіченої особистості.

¹ Горбач М., Мочарник І. Вона написала фемінізм: Охопити неохопне. Олена Пчілка, 2017. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/osvita-i-prosvita/vona-napisala-feminizm-134141.html>

² Ніколайчук І. "Ви не спеціалісти!" (повість "Товаришки" Олени Пчілки), 2018. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/literatura/vi-ne-spetsialisti-povist-tovarishki-oleni-pchilki-134331.html>

³ Лисенко-Ковальова Н., Рябініна І. Духовна та інтелектуальна емансипація жінки у творах Олени Пчілки // Питання літературознавства. — 2009. — Випуск 78. — С. 325. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=P1_2009_78_38

⁴ Пчілка, Олена. Твори / Олена Пчілка; упоряд., авт. передм. і прим. Н. О.Вишневіська. — К.: Дніпро, 1988. — С. 220. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012958>

Проєвропейські погляди Олени Пчілки яскраво відображаються у її художніх творах. Письменниці вдалося самостійно створити реалістичний простір для відображення суспільно важливих тем її творів. У цьому просторі поєдналася європейська новизна та українська традиція, філософські роздуми, часом завуальовані гіркою іронією, феміністичні мотиви і мрії про панування інтелігенції¹.

1.3. Ольга Кобилянська та Леся Українка — зачинательки неоромантизму в українській літературі

На межі XIX — XX століть у творах українських письменників відбуваються метаморфози форм, композицій, переосмислення методів психологічного опису персонажів. Шляхом експериментів, наслідування зарубіжних авторів і зосередження над внутрішнім світом героїв, виникає неоромантизм². Цей стиль принесла в українську белетристику талановита письменниця Ольга Кобилянська.

Її феміністичне оповідання «Вона вийшла заміж» могло побачити світ ще у 1887 році в альманасі «Перший Вінок», однак його редактор І. Франко відмовився друкувати твір, стверджуючи, що він «заслабкий для видання»³. Спершу Кобилянська була на нього ображена, однак потім прислухалась до порад та зауважень великого майстра слова і переробила оповідання на повість⁴. Зрештою, «Людина» (саме так О. Кобилянська перейменувала повість) була надрукована у львівському журналі «Зоря» у 1894 році⁵. Вона присвятила цей твір Наталі Кобринській, що, разом із Софією Окуневською (емансипанткою і першою лікаркою на Галичині), стала ідейною натхненницею Кобилянської. В образі Олени Ляуфлер змальовано феміністичний ідеал непересічної особистості, що «вийде сама проти бурі» пуританських поглядів. Духовно та інтелектуально розвинена жінка ставить під сумнів так зване жіноче щастя, однак не

¹ Легкий М. Художня проза Олени Пчілки (історико-літературний шкiц) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 2012. — С. 491. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/73602/39-Lehkiy.pdf?sequence=1>

² Неоромантизм. Визначення в літературній енциклопедії. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=110>

³ Горбач М., Мочарник І. Вона написала фемінізм: Сама собі твір: Ольга Кобилянська, 2017. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/osvita-i-prosvita/vona-napisala-feminizm-134141.html>

⁴ Маценко Г. «Вона вийшла заміж», або Франко у спогадах Кобилянської // Славетні гості Львова. Львів: Апоріорі, 2010. Режим доступу: <https://uamodna.com/articles/vona-vyyshla-zamizh-abo-franko-u-spagadah-kobylyansjkoyi/>

⁵ Павлишин М. Ольга Кобилянська перед «Землею»: питання ідентичності // На пошану пам'яті Віктора Китастого. — К., 2004. — С. 96. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5323?show=full>

знаходить розуміння ні серед поглядів товаришок, ні серед батьків: «Ах, що вона сього дожити мусила, що її донька розвивала нежіночі, хоробливі, безбожні погляди та говорила про якусь рівноправність між мужчиною і жінкою!!! <...> Донька лісового радника виказувала думку, щоби жінкам було вільно ходити в університети, там нарівні з мужчиною набувати освіту; в життю самій удержуватися, не ждати лише подружжя, котре сталося простим прибіжищем проти голоду й холоду!!»¹.

Ольга Кобилянська стала першою письменницею, що так тонко зобразила фізичну та душевну боротьбу сучасної української жінки з патріархальним устроєм, викривала тему подвійних стандартів соціальної моралі та уславила ідеї вільного кохання й права на шлюб без примусу.

Гасло українських феміністок початку ХХ століття «Бути сама собі ціллю», що звучить у повісті Ольги Кобилянської «Царівна» (1895), в цілому описує всю творчість письменниці, що стосується теми фемінізму. Твір, написаний у формі щоденника, розповідає про становлення особистості Наталки Веркович. Стають помітними автобіографічні риси, які О. Кобилянська репрезентує в поглядах дівчини, її стосунках із дядьком, хобі та літературних преференціях, як-от захоплення філософією Ніцше². Конфлікт між суспільством і Наталкою полягає в тому, що вона хоче йти шляхом своїх братів, стати самобутньою освіченою жінкою, але традиція нав'язує їй шлюб. Однак не кожен чоловік, з яким водиться Наталка від щирих почуттів, вдовольняє вимоги родичів: вони засуджують Василя Орядина за бідність і циганське походження. Закохані зустрічаються на концерті перед від'їздом Орядина на навчання, і юнак називає свою кохану Царівною³.

Феміністична новела модерністки Ольги Кобилянської «Valse mélancolique» (*від франц. «Вальс меланхолійний»*, 1898) розповідає про гармонійні, рівноправні стосунки трьох подруг — оповідачки Марти та її співмешканок Ганнусі й Софії. Вони ніби існують у своєму творчому просторі, де є тільки мистецтво — музика й живопис, та щирі дівочі почуття. Ганна намагається творчо реалізуватися в малярстві, а Софія — у грі на фортепіано. В раптовому листі її дядько пише, що відмовляється оплатити навчання у

¹ Кобилянська О. Людина: повісті / Ольга Кобилянська. — Харків: Фоліо, 2008. — 282. — С. 8. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=10839>

² Павлишин М. Ольга Кобилянська перед «Землею»: питання ідентичності // На пошану пам'яті Віктора Китастого. — К., 2004. — С. 103. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5323?show=full>

³ Кобилянська, О. Твори. — Харків: Рух, 1927. — Т. 3 : Царівна: повість. — С. 81. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=9966>

Відні, поклавши кінець музичній кар'єрі юної піаністки. Серце не витримує горя дівчини, і вона помирає.

Модерний стиль О. Кобилянської варіюється від реалізму до неоромантизму. Проблема емансипації в її творах описується через призму глибокого психологізму, а образи жінок, створених нею, стануть ідеальними жінками століття — стійкими до невдач та незалежними у своїх переконаннях. Своєрідний мелодраматизм прози з його трагічними долями героїв збагачує новаторські надбання авторки початку ХХ століття¹.

Коли тема сильної жінки у творчості Ольги Кобилянської була пережита, за неї узялась нова постать українського неоромантизму, Леся Українка. Донька емансипантки Олени Пчілки рано долучилася до літератури, і вже у дев'ять років написала свій перший вірш «Надія». Попри набуту в дитинстві хворобу, туберкульоз кісток, поетеса постійно працювала над собою, удосконалювала свої творчі навички, вивчала мови у перервах між нестерпними болями. В 1890 році вона написала свій найвідоміший вірш «*Contra spem spero!*» (з лат. «*Без надії сподіваюсь*»), що став своєрідним маніфестом Лесі Українки в боротьбі з життєвими труднощами. Вона ніколи не скаржилася на свою недугу, а лише мужньо терпіла, зціпивши зуби.

Прибувши на лікування в теплу Ялту влітку 1897 р., поетеса знайомиться з білорусом Сергієм Мержинським, що також лікувався від туберкульозу. Завдяки схожим інтересам, вони стають друзями. Леся щиро кохала цього чоловіка, її споріднену душу, і цілком віддавалася догляду за ним, коли той вже не вставав із ліжка. В одну з таких тривожних ночей з-під пера поетеси вийшла драматична поема «Одержима» (1901), в якій вона змальовує жертвну, божевільну любов Міріам до Христа². Пізніше образ самовідданої жінки зустрінеться у знаменитому «Камінному Господарі» (1911) — першій обробці «Дон Жуана», написаній жінкою.

Фокус у драмі вперше змістився з Дон Жуана на Анну³, але самопожертвою зайнялась не вона, а Долорес, що є третьою в цьому любовному трикутнику. Однею з ознак новоромантизму є ідеалізація персонажів, тому Леся Українка майстерно наділяє

¹ Моклиця М. Стильові домінанти творчості Ольги Кобилянської — Фенікс, 2012. — С. 56. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/144894>

² Баранова І. Драматична поема «Одержима»: Новий етап становлення діалогу творчості Лесі Українки // Літературознавчі обрії. Випуск 17. — Бердянськ, 2010. — С. 170. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/38379>

³ Ненадкевич Є. Українська версія світової теми про Дон Жуана в історично-літературній перспективі // Дон Жуан у світовому контексті / Упор. В. Агєєва. — К.: Факт, 2002. — С. 30-31. Режим доступу: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/DonJuan/JuanImage.html>

рисами чуттєвості та духовності Долорес, що стає черговою жертвою в руках спокусника Дон Жуана¹.

Поетеса тяжіла до образів, що заради кохання здатні відати будь-що, і в її драмі-феєрії «Лісова пісня» (1911) теж є така героїня. Любовний трикутник цієї п'єси досить незвичний тому, що два його «кути», Лукаш і Килина, цілком реальні люди, а от Мавка — ніжна міфічна істота, всеосяжна любов якої чистіша за будь-яку земну. Духовна сила Мавки у тому, що вона жертвує своїм тілом², аби повернути до людського вигляду зачарованого у вовкулаку Лукаша. При тому, що юнак обрав не її, а, протиставлену їй, Килину. «*О, не журися за тіло!*» — сміливо каже лісова істота, бо вона «*в серці має те, що не вмирає*»³. Леся Українка дещо інтерпретує міфічний образ Мавки, що згадується у гуцульському фольклорі як «дівчина, у якої через отвір на спині видно нутроші»⁴.

Соціально-політична діяльність письменниці не є чітко вираженою через хворобу, що переслідувала її протягом життя, тому всі свої сили вона спрямовувала на творчість, у якій змальовувала українське жіноцтво, що стійко витримувало удари долі. Неоромантичні жінки Лесі Українки вирізняються своєю мужністю, силою волі. Акти самопожертви є добровільними, що демонструє наявність у жінок права вибору, а каталізатором дій виступає любов та відважність. Обдарована поетеса, перекладачка Леся Українка подарувала українській літературі свої твори, сповнені проникливої ліричності й оптимістичних поглядів.

1.4. Феномен Ірини Вільде

Ланцюжок українських письменниць, що надихають одна одну, тягнеться літературою, починаючи з Марії Вілінської. У міжвоєнні роки письменницьку естафету перейняла Дарина Макогон, що надихалася феміністичними творами землячки Ольги Кобилянської. Вона народилася 1907 року на Буковині в родині народного вчителя та письменника Дмитра Макогона. Завдяки впливу батька, що був водночас для неї першим вчителем літератури, Дарина з юних років сповнилась інтелегентного духу і вирішила

¹ Кордун В. М. «Камінний господар» — проблеми критичного осмислення та сценічного втілення. // Режим доступу: <https://ukr.sovfarfor.com/teatr-kno/417-kaminnyj-gospodar.html>

² Марків Р. «Міфологізм «Лісової пісні» (мавка: неоромантична концепція міфологічного персонажа). — Луцьк: Твердиня, 2007. — С. 333. Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/314-343-mr.pdf>

³ Українка Леся «Лісова пісня» // Українка Л. Зібрання творів: У 12 т - К.: Наукова думка, 1975-1979. — Т. 5. — С. 91. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Ukrainka/Lisova_pisnia/

⁴ Скрипка Т. Фольклор і міфологія в «Лісовій пісні» Лесі Українки // Народна творчість та етнографія. — 1991. — № 2. — С. 31-40. Режим доступу: <https://www.t-skrypka.name/LUkrainka/LisovaPisnjaFolklore.html>

пов'язати своє життя з письменницькою діяльністю. З 1920 по 1923 рік родина Макогонів проживає у селі Веренчанка Заставнівського району, там майбутня письменниця закінчує початкову школу¹. У тому ж 1923 році її родина нелегально перетинає польсько-румунський кордон та оселяється у Станіславові. Причиною вимушеної втечі стали переслідування батька румунською асиміляторською владою за його патріотичну позицію та літературну діяльність². Поневолення румунами рідного краю відбивається у серці юної Дарини, щоб пізніше розростися тлом її найвідоміших творів.

Наступні чотири роки дівчина навчається в гімназії Українського педагогічного товариства у Станіславові, там вона зустрічає свого майбутнього чоловіка, Євгена Полотнюка. Лояльна до української літератури Галичина дає майбутній письменниці можливість вивчати твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Ольги Кобилянської та Лесі Українки³. З 1928 по 1933 рр. Дарина здобуває освіту на кафедрах славістики та германістики у Львівському університеті Яна Казимира. Там вона навчається разом з письменником Богданом-Ігорем Антоничем, з яким надалі їх ще поєднуюватимуть творчі зв'язки. На жаль, письменниці так і не вдалося закінчити навчання. Попри те, що є джерела, які стверджують, що це сталося через матеріальну скруту⁴, насправді ж її відраховують через підозру польської влади щодо причетності студентки до націоналістичного руху УВО — Української військової організації⁵.

Доля пов'язує дівчину із ще одним галицьким містом, Коломиєю, де вона вчителює після відрахування з університету. Дарині пощастило долучитися до редакторської справи в часописах «Жіноча доля» (де вона працює з 1933 по 1939 рр.) та «Світ молоді», з яких регулярно дізнавалася про новини культури та мистецтва⁶.

Дарина рано розпочала свій письменницький шлях. Ще у 1926 році, коли дівчині було всього дев'ятнадцять, у перемишльському тижневику «Український голос» була

¹ Голос краю: Ювілей Ірини Вільде – Режим доступу: <http://gromady.cv.ua/zt/news/31998/>

² Баган О. Коли серце, як на долоні // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 3-12. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

³ Письменниця сумління та боротьби: Віртуальна виставка до 110-річчя від дня народження української письменниці Ірини Вільде. Режим доступу: <http://libr.rv.ua/ua/virt/120/>

⁴ Ільницький М. Вільде Ірина // Енциклопедія Сучасної України, 2016. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34550

⁵ Мовна М. Ірина Вільде: штрихи до біографічного портрета // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. — Львів, 2012. — Вип. 4 (20). — С. 579-580. Режим доступу: <http://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2012/JRN/PDF/35.pdf>

⁶ Ільницький М. Вільде Ірина // Енциклопедія Сучасної України, 2016. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34550

надрукована її перша новела «Марічка», присвячена батькові¹. Повість «Вікна наротіж», написана у 1934 і опублікована на п'ять років пізніше, на жаль, так і залишилась лише на сторінках журналу «Жіноча доля»².

Письменниця була небайдужа до питань національної свідомості та жіночих прав, тому під час перебування у Коломиї вона часто публічно виступала на зборах, проявляючи активну позицію у боротьбі за свободу — гендерну та національну³. У статті, що знайшла потужний відгук у тогочасних читачок «Чи «ова» — це титул?», емансипантка порушує питання доречності використання жінками присвійного суфікса -ова-, залишаючись в тіні досягнень чоловіка. Ця стаття відображає ситуацію 20-30-х років на Галичині, де під впливом Польщі розвивалася справжня гонитва за титулами, що лише дужче роз'єднувала жіноцтво. Особливо це явище було поширене в культурно-освітніх осередках, де зустрічалися та працювали як жінки священників, лікарів, радників, так і дружини «простих» малярів чи шевців. І якщо до останніх зверталися просто за прізвиськом, то дружини поважних у товаристві чоловіків отримували своєрідний титул «пані докторової» чи «пані інженерової». Статтю Дарина Макогон закінчує рішучим заклик: *«А хтось би думав, що жіноча емансипація не має вже нічого "до роботи"! От перша з краю "робота": закиньмо смішний звичай пишатиь титулом свого чоловіка, а покладім собі за точку амбіції — своєю індивідуальною працею і зусиллям заслужити собі на... власний титул — гоноріс кауза!»*⁴.

У 1935 році у львівському журналі «Нова хата» була надрукована повість «Метелики на шпильках», що швидко принесла письменниці славу. Для публікації твору уродженка Буковини обрала собі псевдонім Ірина Вільде (*від нім. «дика, нестримна»*), щоб підкреслити свою непокірність, вільність і зорієнтованість на західноєвропейські ідеї⁵. (Панує думка, що на такий псевдонім її надихнув англійський модерніст Оскар Вайлд,

¹ Мовна М. Ірина Вільде: штрихи до біографічного портрета // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. — Львів, 2012. — Вип. 4 (20). — С. 580. Режим доступу: <http://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2012/JRN/PDF/35.pdf>

² Баган О. Через терни до зірок // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 478. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

³ Там само. — С. 480.

⁴ Вільде І. Чи «ова» — це титул? // Жіноча доля, Коломия, 1935. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=4651>

⁵ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 11. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

хоча не можна випускати з уваги й те, що мати письменниці була німкенею за походженням.) За цю повість та збірку новел «Химерне серце» Ірина Вільде отримує премію Товариства письменників та журналістів імені Івана Франка¹ — найпрестижнішу на той час літературну премію Галичини. Коли її твори були обрані посеред інших «сильних» конкурентів (Катря Гриневичева, Наталена Королева, Осип Назарук), критиків сколихнув ескапізм та національна і релігійна незаангажованість «Метеликів на шпильках»². Однак письменниця стійко переносить ці зауваги і в інтерв'ю з галицьким критиком Михайлом Рудницьким «Еротика, патріотизм, пляни на майбутнє» (1936) іронізує: *«Я цього і сподівалась. „Виводжу самі жінки, що поза еротикою і світа не бачать“, правда? Зовсім не торкаюся суспільницьких, з рідного ґрунту, мотивів? Ці закиди несправедливі для мене. <...> Інколи маю вражіння таке, що деякі людські серця оточують хвилі неспокою навіть тоді, коли у відношенні до зверхнього світа в тієї людини «все в порядку»*³. У 1936 році письменниця закінчує роботу над повістю «Б'є восьма», що стала продовженням «Метеликів на шпильках». У цей період Ірина Вільде розпочала роботу над своїм знаменитим романом-хронікою «Сестри Річинські». У 1939 році вийшла друком повість «Повнолітні діти», що, разом з двома попередніми повістями, об'єдналися у трилогію «Метелики на шпильках».

Критикам не сподобався перероблений під нову ідеологію роман «Повнолітні діти», оскільки засади соцреалізму та класовий поділ порушували психологічну єдність твору. Інші соцреалістичні твори («Яблуні зацвіли вдруге», «Життя тільки починається») також розчарували критиків тривіальністю сюжетів та шаблонністю суджень⁴.

До 1939 року письменниця опублікувала близько 50 творів малої прози — новели, оповідання, етюди, ескізи, есе, нариси та 4 повісті (повістевий цикл «Метелики на шпильках» та повість «Вікна наростіж»)⁵.

Перлиною творчості Ірини Вільде став сімейний роман-епопея «Сестри Річинські» (1956), що зобразив складну суспільно-політичну ситуацію Галичини в період міжвоєнної

¹ Письменниця сумління та боротьби: Віртуальна виставка до 110-річчя від дня народження української письменниці Ірини Вільде. Режим доступу: <http://libr.rv.ua/ua/virt/120/>

² Баган О. Коли серце, як на долоні // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

³ Еротика, патріотизм, пляни на майбутнє : розмова з Іриною Вільде // Назустріч. —

1936. — Ч. 3. — С. 2. <https://res.in.ua/irina-vilede-meteliki-na-shpilekah-bye-vosema-povnolitni-diti.html?page=2>

⁴ Ільницький М. Вільде Ірина // Енциклопедія Сучасної України, 2016. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34550

⁵ Козирева Тетяна – Шукайте жінку! © 1994–2021 «Дзеркало тижня. Україна» Режим доступу: https://zn.ua/ukr/ART/shukayte_zhinku.html

Польщі. Нашарування злободенних конфліктів та проблем дозволяє оцінити свіжий погляд феміністки Ірини Вільде на історію свого народу¹.

Зайнявши свою нішу в міжвоєнному письменницькому авангарді, І. Вільде все-таки вдалося наситити літературу новими образами та ідеями перш, ніж канути в соцреалістичне небуття. Жанрово-стильовий синтез творів письменниці став прикметною рисою її творчості: вона віртуозно змінює жанрові риси новел, оповідань, повістей, роману-виховання, пригодницького роману чи роману-хроніки. Авторка додає у твори соціально-психологічні елементи, внутрішню рефлексію персонажів, напружені моменти та драматичні розв'язки.

Стилістичний синкретизм прози Ірини Вільде відобразився як у ранніх творах, так і пізніх, «зрілих». Так, на думку літературознавиці Наталії Мафтин, рання проза містить синтез реалістичної та модерної манери письма². Михайло Рудницький робить акцент на «мерехтливому психологізмі» ранніх новел письменниці. Про художню мову збірки оповідань «Химерне серце» висловлюється: *«Нема тут того барокового патосу, яким так зловживають у нас нині скрізь: від популярної відозви до псевдо-вченої прози. Вільде оповідає, начеб писала лист чи сиділа за чаєм — немає в неї «літературних» вступів і описів, через які так часто перескакує читач, щоб нарешті довідатись, що діється з героями»*³. Прагнення авторки у своїх творах точно, тонко відтворити внутрішній світ її героїв, вловити зміни настроїв, наділити кожного персонажа індивідуальними рисами, що передадуть їх сприйняття миттєвостей, наближує її стиль до імпресіонізму⁴. Як нерідко зазначала у своїх спогадах сама авторка, її письмо часто порівнюють зі стилем Михайла Яцкова, зокрема через мелодику мови, ігри кольорів, увагу до метафор⁵. Разом із тим,

¹ Козирева Тетяна – Шукайте жінку! © 1994–2021 «Дзеркало тижня. Україна» Режим доступу: https://zn.ua/ukr/ART/shukayte_zhinku.html

² Мафтин Н.В. Мала проза Ірини Вільде: неповторність індивідуального голосу. - Івано-Франківськ: Видавництво “Плаї” Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, 1998. - 116 с. — С. 64. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009527>

³ Михайло Рудницький „Із тремтінь жіночого серця” // Діло, 1935. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/192/20431/?PageNumber=6&ArticleId=758808&Search=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B2>

⁴ Карач Н. М. Жанрово-стильова своєрідність прози Ірини Вільде в контексті української літератури 30-60-х років ХХ століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Karach_Nataliia/Zhanrovo-stylova_svoieridnist_prozy_Iryny_Vilde_v_konteksti_ukrainskoi_literatury_30-60-kh_rokiv_KhK.pdf

⁵ Баган О. Коли серце, як на долоні // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 10. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

символістські та неоромантичні риси дозволяють порівнювати прозу Ірини Вільде з творами Ольги Кобилянської, адже обидві письменниці надавали особливого значення українським традиціям, національним настроям буковинської молоді, сімейно-родовим відносинам, розкриттю непересічних жіночих доль.

У трилогії «Метелики на шпильках» важливим стає той оптимістичний мотив, що рухає світовідчуттям, думками та вчинками молодого покоління інтелігенції, яка застала свою юність в складний для Буковини політичний період.

Всеосяжність гуманних питань у творчості Ірини Вільде починається з пізнання людського серця і сягає навіть загальнолюдських філософських дилем¹. Вона обережно вкладає автобіографічні риси у свої твори, а жінок наділяє мудрістю та вільним, як вона сама, буковинським менталітетом.

¹ «Не любити — справа серця, зраджувати — справа честі» (До 100-річчя від дня народження Ірини Вільде).
Режим доступу: http://old.region.library.kharkov.ua/lib_druk.php?id=343

РОЗДІЛ 2

Психологізм образу Дарки Попович

2.1. Унікальність трилогії Ірини Вільде «Метелики на шпильках»

«Метелики на шпильках» — це повість Ірини Вільде, назва якої пізніше стала загальною для трилогії, що включає в себе власне цю повість та ще дві: «Б'є восьма» і «Повнолітні діти». Всі три твори об'єднані темою екзистенційного, психологічного, гендерного, національного становлення головної героїні — буковинки Дарки Попович.

У «Метеликах» вона ще зовсім юна, наївна дівчинка, що шукає своє місце у світі дорослих, вчиться жити й приймати як подарунки, так і удари долі. Тут знайшлося місце і для спонтанного усвідомлення дорослішання героїні, і для розгортання першої зворушливої любовної драми, і для зародження ідеї національної самоідентифікації.

У другій частині трилогії «Б'є восьма» описаний період навчання Дарки у гімназії в Чернівцях. Ця повість особлива заглибленням у національну ситуацію на Буковині періоду румунської окупації. Тематичний фокус дещо зміщується на те, що формує особистість Дарки в такий сензитивний період (протягом повісті героїні 15 років), тобто її нове оточення: з'являється урбаністична, освітня, патріотична проблематика. Сприйняття подій та реакція на них є безпосереднім рушієм сюжету повісті «Б'є восьма».

Третя частина «Повнолітні діти» розповідає про життя Одарки через вісім років після гімназійних часів (тут героїні 22 роки). У цій частині йдеться про подальше навчання і життя Дарки в Чернівцях, злети та падіння її пригод в особистому житті та боротьбу з поневоленням і приниженням українського народу. Відчутно, що в цій повісті студентський бунтівничий запал Дарки трансформується під впливом емансипантських роздумів про призначення жінки. Авторка показує, що дівчина вже має вироблений роками характер — імпульсивний, проте стійкий.

Прототипом Дарки була сама Ірина Вільде, і є безліч фактів, що свідчать про автобіографічні риси соціально-психологічної повісті. По-перше, село Веренчанка, у якому живе з батьками Дарка Попович, є добре знайомим для самої авторки, адже там вона провела три роки своєї юності. Батько головної героїні, як і батько Ірини Вільде, є народним вчителем та громадським діячем, що зазнав політичного тиску з боку румунських окупантів за патріотичні висловлювання. Данко (Богдан) з Веренчанки, музикант, якому присвятила своє серце Дарка, існував в житті письменниці під ім'ям Сандик, тобто Олександр¹. Ірина Вільде розповідає про досвід навчання у Чернівецькій

¹ Відео: НЕВИГАДАНИ ІСТОРИЇ № 23 (Ірина Вільде) Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=AkBC9Qm04nw>

гімназії часів повоєнної Буковини, розвиток бунтівничої інтелігенції, що займалася просвітницько-громадським активізмом, на прикладі власного навчання у Львівському університеті, який так і не змогла закінчити через пацифікацію та підозру в націоналістичній діяльності¹.

Коли невідома авторка з Буковини Дарина Макогон раптом прокинулася відомою Іриною Вільде, у критиків та простих читачів поставало питання: чому премію Товариства письменників та журналістів імені Івана Франка у 1935 році отримала саме її повість «Метелики на шпильках»? Серед дослідників творчості І. Вільде досі нема єдиної думки щодо стилю твору. У ньому так тісно переплелись риси спізнілого імпресіонізму² й неоромантизму та навіть натяки на символізм, що виокремити щось одне стало нереально. Дослідниця Наталія Карач акцентує увагу на таких стильових особливостях трилогії: *«Активне використання І. Вільде достовірної інформації, реальних життєвих колізій і переживань збагачує психологічний дискурс тексту і стає визначальною ознакою модерністського стилю, який синтезував неореалістичні, імпресіоністські, символістські і неоромантичні складові»*³. Попри таке сплетіння та нашарування ознак різних стилів, розповідь від початку до кінця ведеться органічно, без зайвих елементів, бо кожна, навіть найменш значуща, на перший погляд, подія має своє особливе місце у історії формування особистості Дарки Попович.

Легка метафоричність мови, якою письменниця випустила у світ свою повість, дозволяє читачеві зануритися у глибини внутрішнього світу непересічної особистості чотирнадцятирічної дівчини, прожити разом із нею духовне та фізичне дорослішання. Завдяки особливій хронологічній структурі трилогії, життя Дарки (а разом з тим і емоції читача) у спогадах часто розриваються між «тоді» і «тепер». «Тоді» стало порталом у дитинство, де все сприймається безпосередньо, де любов та турбота батьків помітна в кожному вчинку, а душевні хвилювання проживаються вперше, і від того гостріше. Це «тоді» поєднується із «тепер» — добою постійних змін, безперервного дорослішання і динамічності.

¹ Карач Н. М. Жанрово-стильова своєрідність прози Ірини Вільде в контексті української літератури 30-60-х років ХХ століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. С. 11. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Karach_Nataliia/Zhanrovo-stylova_svoieridnist_prozy_Iriny_Vilde_v_konteksti_ukrainskoi_literatury_30-60-kh_rokiv_KhK.pdf

² Баган О. Коли серце, як на долоні // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 9. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

³ Карач Н. М. — Психопоетикальна система І. Вільде у повісті "Метелики на шпильках" // Філологічний дискурс: Зб. наук. праць. — 2019. — Вип. 9. — С. 90-98. — Бібліогр.: 6 назв. — укр. — С. 93. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2019_9_10

Ірина Вільде дозволяє собі експериментувати з довжиною та структурою речень, їх інтонаціями та настроєм. Вона вміло відтворює живу людську мову в діалогах, наділяючи кожного персонажа притаманними лише йому мовленнєвими рисами (наприклад, Орест Циганюк із «Б'є восьма», що полюбляв звертатися до співрозмовників «слухайте»). Неможливо не помітити велику кількість діалектизмів, латинізмів та романізмів, що надають тексту своєрідного колориту й допомагають читачам збагнути етнічну ситуацію на Буковині. Авторка часто послуговується незакінченими реченнями, і це дозволяє відчутти сповідальні інтонації Дарки, відлуння її уривчастих думок. Їх тонкий психологізм творить в уяві читача химерні асоціативні ряди, блукаючи якими, можна потрапити в ту мить, яку переживає головна героїня.

У трилогії, як і у всій творчості Ірини Вільде, кохання стає *«мегатемою як виявом і формою сили людської емоції»*, — стверджує Олег Баган¹. Кохання, що проживається Даркою, є не тільки фізичним, але й глибоко душевним, адже вона чуттєво закохана як у Данка, так і в подруг, сім'ю, побут села, українські традиції та свій народ. Саме з народом, його єдністю та розколотістю пов'язана інша проблема, якої торкається у повістевому циклі письменниці — національна боротьба української інтелігенції на теренах поневоленої Буковини. Ця тема тісно переплітається з освітніми питаннями, роллю навчання у житті юних буковинців.

Емансипантські ідеї, які озвучує Ірина Вільде, не залишають байдужими критиків, які невинувачено закидають їй звинувачення в безсоромному еротизмі. У трилогії нема відвертих інтимних подробиць, але є висвітлення проблеми недостатнього статевого виховання — того, через яке з малих літ страждає Дарка (а разом з нею і будь-яка тогочасна дівчина-підліток) на шляху до пізнання власної фізіології. Роздуми про необхідність заміжжя, найвиразніше подані через вуста Олі Кентнер в *«Повнолітніх дітях»*: *«Ні... Ти сконкретизуй мені відповідь... Адже студіюєш... будеш колись мати свій власний хліб... я думаю, посаду... пощо ж тобі причетихвоста?»*². Проблему виховання дітей в цій же повісті уособлює героїня Зоя Тимішева, що несподівано вагітніє:

¹ Баган О. Коли серце, як на долоні // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 6. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 332. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

«Але життя так безжально ограбило її бідного Серьожу з усього гарного, що вони звикли жити красою тільки в уяві... Тому вони живуть у двох світах водночас і тому вони, може, для декого — ненормальні люди. Але дитина — це вже не уява, і тому це не для них. Не можна ж коштом тої неповинної дитинки заспокоювати свої зоологічні, материнські інстинкти»¹. Цей крик душі невільниці ситуації звернений для того, щоб юні читачки замислилися над складністю ролі материнства, адже мало дати дитині життя — її потрібно виховати у добробуті, достатку, стабільності, заради яких жінки часто відмовляються від своїх амбіцій.

Жіночі образи, які письменниця виносить на перший план трилогії, запам'ятовуються унікальністю своїх характерів, силою волі та незламністю духу. Так, знайомимося не тільки з упертою та розсудливою Даркою, але й з терпеливою, покірною Ориською Підгірською, ідеалісткою Наталкою Оріховською, яку на світі тримає одна лише думка, що вона перемаже в боротьбі з сухотами, емансипанткою Ольгою Кентнер, простодушною художницею Стефою Сидір, самобутньою та екстравагантною Зоєю Тимішевою. Невичерпна фантазія Ірини Вільде змальовує цілком реальні постаті, що зустрічаються жінкам протягом життя та стають духовними орієнтирами у світі чоловічо-жіночої дисгармонії.

2.2. Відображення духовного світу юної дівчини у повісті «Метелики на шпильках»

Талановита письменниця Ірина Вільде змогла вкласти своє альтер-его у тіло маленької Дарки. У її свідомості постійно шукають гармонії дитяча безпосередність та екзистенційні переживання. Ніжна натура головної героїні тільки-но вилізла зі своєї лялечки та розправила крильця, й одразу опинилася в полоні «дорослих» роздумів, що проштрикували своєю філософією її «Я», мов шпильками.

Ірина Вільде чуттєва до символів, тому, як і будь-яку історію життя, розпочала з народження її героїні. Народилася вона в пору, *«коли минаються суніці, а починають бриніти ранні вишні. Тому Дарчині уродини припадали все на двадцять дев'ятого*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 418. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

червня»¹. Святкування є символом переродження Дарки, її переходу з дитячого життя в незнайоме, але омріяне доросле.

Епізод із дитинства Дарки, яким розпочинається її історія, знайомить читача з дев'ятирічною героїнею. Дівчинка радісно чекає свого дня народження, і голуб, який вимахує листівкою, матеріалізувався у її нетерплячих снах. Борючись із бажанням витратити подаровані гроші на дитячі забавки, *«Дарка вперше в житті пожалкувала, що вже на світ прийшла розумною дівчинкою»*². Коли згодом порив дівчинки подарувати листівки самій собі був висміяний найріднішими людьми, Дарка вперше відчула глибину прірви між її дитячим світом і світом дорослих.

*«Це був пам'ятний день»*³, коли Дарчина мама запропонувала їй запросити своїх друзів на святкування чотирнадцятого дня народження. Справжнім святом для Дарки була не стільки сама забава, скільки усвідомлення того, що в родині до неї вперше поставилися як до дорослої. Служниця вже говорить Дарці на «Ви», і дівчина вже не носить стрічок у волоссі. Останнім атрибутом дитинства були ляльки, які вона віддає своїй молодшій товаришці Марці. У цих максималістичних поривах впізнає себе кожна жінка, що в юності також воліла якомога скоріше розпрощатися з власними дитячими рисами. Як і очікувалось, Дарка ще певний час тужить за своїми подругами-ляльками і навіть роздумує над тим, щоб їх забрати, але гордість не дозволяє їй цього зробити. Однак зміни в той пам'ятний день все ж відбулися, і дівчина радісно помічає їх у собі: *«Тепер я вже на правду, велика», — формує словами весь свій досвід, всі прикрі розчарування, всі свої помічення, своє сирітство і солодкі надії. Все, все, що пережила й побачила в той вечір, змістилося в тому одному слові»*⁴. Здавалося також, що за той один вечір із приємними та неприємними забавами, спостереженнями за поведінкою дорослих, Дарка зробила радикальний висновок: *«Дарці видався світ, як одна велика саля, де люди цюцюбабки з собою граються: одно ховає правду перед одним і раде, як вдається йому збити з сліду іншого»*⁵.

В сім'ї Дарки панує атмосфера любові. Дівчину плекають, мов зіницю ока, бо вона — єдина дитина в сім'ї. То бабуся, то мама турбуються про Дарку та заспокоюють її, і навіть батько береже свої трепетні почуття до рідної доньки. У такому середовищі батьки

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 18. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 19.

³ Там само. — С. 22.

⁴ Там само. — С. 92.

⁵ Там само. — С. 92.

хочуть, щоб їхня дитина якомога довше залишалася для них маленькою дівчинкою, але згодом поступово відпускають її пізнавати світ дорослих. У тій турботливій сімейній атмосфері, яку створила Вільде, є місце для монологів доньки-підлітка. Дарка не соромиться виказувати матері своїх переживань: *«Чогось мені так сумно... так сумно... мамухо... І чого? Я не знаю сама... Часом розпростерла б руки перед себе й втікала б так кудись... Хай мамуха скаже: перед ким мені втікати?»*¹.

На вакаціях знаходиться для Дарки забава, що єднає її з односельчанами — репетиції до театральної вистави. Однак у новому товаристві Дарка одна з наймолодших, і їй складно адаптуватися. Безтактний Костик жартома тисне на найболючіше місце юначки — її вік, називаючи «смаркатою». Але ховати голову, мов страус у пісок, вже безглуздо: для того, щоб стати дорослою, мало вміти ображатися. Так, Дарка вчиться пробачати своїх кривдників, а її серце вирощує міцну оболонку, стійку до образ.

На шляху до дорослішання Дарка Попович пізнає нове почуття — першу справжню закоханість. Розмаїтий світ характерів дівчини розкривається через її стосунки із Данком, старшим за неї на два роки. Спершу вона боїться цих почуттів, ховає їх десь далеко у закутках душі й нічим не виказує своєї таємниці. Навіть опиняючись наодинці з коханим Данком, Дарка не може бодай натякнути йому про свою закоханість, бо дівоча гордість злітає з язика скоріше, ніж оте любовне. *«Як це сталося? Ради Бога, як це сталося, що вона сказала щось зовсім протилежне, до того, що хотіла?»*².

Дорослішання дівчини протягом того доленосного літа проявляється у прогресі її стосунків із Данком. Після невдалих розмов на репетиціях, їх шляхи знову перетинаються на Дарчиній забаві, і вони вдвох прогулюються вечірнім садом. Тепер, коли Дарка проголосила себе дорослою, частинка гордості до себе дозволяє послухатися батьків та втекти зі своєї ж забави гуляти садом з Данком, до якого вона відчуває глибоку симпатію: *«— А прецінь, «це моя забава»... Хоч потім і вбили б мене дома... але показала б їм, як то забувати про мене на моїй власнісінькій забаві... І від цього пожару в серці наче свобідніше стає в грудях»*³.

На прогулянці з приводу від'їзду Лялі, закохані знову проводять час за трепетною розмовою. Наприкінці твору Дарка вже не соромиться їхати поряд із ним на навчання до Чернівців. Розв'язка їх любовної лінії в першій частині повісті дивна та непередбачувана:

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 57. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 63.

³ Там само. — С. 84.

дівчина зі сміливістю мчить ся шукати Данка серед незнайомих старшокласників, але хлопець чомусь посоромився привселюдного товариства Дарки, залишивши наостанок купу запитань. Це посіяло в душі ранимої дівчини сумніви щодо дорослішання — хто насправді вона, учениця четвертої гімназійної класи проти Данилюка з «шостої»?

Феміністка Ірина Вільде дає абсолютно новий погляд на процес становлення жінки, описуючи його в контексті виховання в патріархальному суспільстві. Вона устами своєї героїні відверто розповідає про проблему статевої неосвіченості молодих дівчат на початку ХХ століття: *«“Таке”, а може, тільки тому подібне, з жінками буває. Але чи вже так завчасу, чи в пізнішій віці, невідомо. Нема теж певних відомостей про те, чи таке трапляється з всіма жінками, чи тільки з тими, що мають родити дітей... І чи “воно” приходить постійно, напевно, з літами, чи тільки як злий знак, випадково...»¹*. Печальну картину роздумів про жіночу фізіологію доповнюють слова її подруги-ровесниці Орісі: *«— А я тобі кажу, Дарко, що таки будеш мати дитину. Ти все думаєш, що я нічого не знаю, а я, може, більше від тебе бачила. Так. В нас заки корова мала мати телятко, то з неї кров ішла, слово честу»²*. Сумно і те, що навіть приблизно не розуміючи своєї природи, Дарка починає соромитися: *«Перш за все — затерти сліди своєї ганьби»³*. І лише старша жінка, наприклад, мати, що теж колись дізналася про все не із книжок, може заспокоїти та розрадити хаотичні й тривожні здогадки юної Дарки: *«Мама сміється з її переляку: прецінь, це звичайнісінька річ, що ні одної жінки на світі не минає. А кров у цьому випадку природніше явище, як кровотеча з носа...»⁴*.

Іншою показовою темою є подвійні стандарти щодо стосунків між чоловіком та жінкою. Ніхто не намагається вислухати перелякану Дарку після нахабної спроби розбещення її рідним дядьком, і навіть матері дівчина не здатна пояснити своєї поведінки: *«Як то, Боже єдиний, мама знає, що з нею там робили, і може так спокійно, з такою посмішкою, що від неї аж серце умліває, говорити про те при всіх?»⁵*. Цій ситуації протиставляється епізод, де розгнівана матір заганяє додому з саду Дарку, коли та гуляє з Данком без будь-яких натяків на інтимну близькість: *«— Ти ще питаєш, чого я*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 99. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 100.

³ Там само. — С. 99.

⁴ Там само. — С. 107.

⁵ Там само. — С. 89.

подратована? Що сталося? Ти... фальшиве, облудне створіння!»¹. Питання статевого стосунку застало Дарку зненацька, коли товаришка Марця поділилася з дівчиною новиною про вагітність її матері. Чотирнадцятилітня юначка не знаходить собі місця, вона не може збагнути ні зачаття, ні народження дитини: «Під порогом свідомости товклося вже десь неясне передчуття, здогади, що їх навіяли недоскази служби й сусідок, статочних молодлиць з соромливими очима й масними словами про те, якою дорогою дістається та дитина до лона матері»², «На тата теж не могла дивитись. <...> Видався їй тепер нікчемним, безсоромним облудником, що береться дітей виховувати, а сам творить щось таке, що аж голосно соромно назвати»³.

І знову Дарка пізнає дорослу таємницю в розмові з найріднішою людиною: «— А ти знаєш, чому ти народилася? Ану, чи знаєш?.. Ану? Бачиш — не знаєш! То мама тобі скаже: тому, що мамця з татком любилися... любилися і хотіли мати таку, сам раз таку дівчинку, як ти... А ти тепер, як татко з мамцею хочуть, щоб тобі не було нудно самій, щоб ти мала з ким жити, як ми повмираємо... тепер, як хочемо тобі подарувати маленького хлопчика, ти береш — і плачеш...»⁴. Такі феміністичні відголоски, за задумом авторки, мають вплинути на читача і змусити замислитися над правильністю пуританських переконань, що виставляють будь-яке знання і бажання фізичної близькості гріховним.

Інша сторона багатогранної особистості Дарки пізнається через дружбу з Орисею Підгірською, донькою священника. Данко стає яблуком розбрату між подружками. Від ревності перша з дівчат часто закривається у собі й ображається на подругу через несуттєві події. Нові переживання проникають у голову героїні, вона порівнює себе з Орисею і в якийсь момент розчаровується в собі: «— Мамцю... мамціку... прошу мені сказати... але прошу мені правду сказати... я дуже... дуже... погана?»⁵.

Для дівчини стає важливим питання її зовнішності, але Ірина Вільде доводить, що краса може бути різною. Головна героїня змальовується як ясноволоса дівчина з сірими очима (які темнішають, мов сливи, коли вона намагається збрехати) та веснянками, що з малих літ вкривають її обличчя. Дарка вчиться приймати свою подобу такою, яка вона є: «Нехай! Нехай веснянки занадто зухвало визирають з-над насади носа. Хай ніс трохи

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 82. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 51.

³ Там само. — С. 51.

⁴ Там само. — С. 55.

⁵ Там само. — С. 30.

«завеликий пан» у відношенні до уст. Хай усміх відслонює горбаті, покручені зуби. Але ж бо ті очі й рум'янці на щічках затирають те все, притемнюють, відсувають десь аж на третє місце. Зуби, навіть ті криві зуби, білі й здорові, як шкульки «канарки», і нема чого соромитись показувати їх людям»¹.

Їй протиставляється Ориська, зі смаглявим, допитливим, мов у куниці, лицем, та темним волоссям, до якого личить вінок із ромашок. Попри певні заздрощі щодо зовнішнього вигляду, Дарка визнає її красу: *«... але вона таки гарна... дуже гарна... Вона як весна»².*

Іншого разу заздрість поглинула дівчину, коли на репетиціях вистави з'ясувалося, що Дарка слуху не має, натомість Ориська співає дуже гарно. На превеликий жаль дівчини, головна роль у виставі (можливість грати на одній сцені з Данком) належатиме тій, у котрої добре поставлений голос. Попович знову підкорюється обставинам, вищим за неї, визнаючи, що *«тому, хто так співає, повинні самі королі відчиняти брами й кидати квіття під ноги»³*, однак потім помічає, що у голосі Орисі нема щирості. Цей аналіз в корені змінює ставлення Дарки до своєї подруги, хоча вона продовжує гідно приймати її такою, яка вона є — з усіма недоліками душі та ідеальністю зовнішності. У дружніх стосунках дівчат Ірина Вільде відображає таку необхідну в роки становлення на українських землях ХХ століття ідею жіночої солідарності. Перша частина трилогії сповнена філософських натяків, роздумів про жіночу дружбу, її щирість та безпринципність.

У свої чотирнадцять років Одарка вже вчиться читати людей. При першій зустрічі Ляля, сестра Данка, що приїхала на вакації з Відня, здається Дарці моторною, милою дівчиною, що адаптувалась до манер закордонного життя і привітно закликає Дарку брати участь у виставі. Через кілька зустрічей вона розпізнає фальшивість її душі і постійно наголошує на цьому в думках, мовби нагадуючи сама собі: *«Не поведись на це більше!»* У свідомості Дарки виникає когнітивний дисонанс, що показує розбіжності між ідеалом дорослої людини та її реальним єством. Вона розуміє, що дорослі часто видають себе за когось іншого, і лише одиниці здатні залишитися собою. Згодом її персональним містком у світ дорослих стає мудрий та щирий Дмитро Улянич, старший від дівчини на цілих п'ятнадцять років. Саме з ним вона щиросердно ділиться своїми спостереженнями щодо

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. - Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 70. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 30.

³ Там само. — С. 60.

фальшивості Софійки Підгірської, дівчини, що йому подобалася. Вона не соромиться завести з ним душевної розмови, хоча через різницю у віці між ними все ж виникають непорозуміння: «... на Дарку зазираються всі так, що вона, слово честі, не знає, чи вважають її за дитину, чи за дурака»¹.

Вражає багатоаспектність невеликої повісті, що в часових рамках охоплює всього кілька тижнів літа. У творі поєднано все: від душевних переживань до націоналістичних питань та теми рівноправ'я. Гостросоціальні питання стали наскрізними мотивами, що протягом усього твору ненав'язливо тягнулися вслід за думкою читача. Мотив національної свідомості на тлі поневолення Буковини румунами відіграє важливу роль в етнічній самоідентифікації дівчини: «Дарка ніколи не думала, що вона українка. Ніколи-ніколи її не обходило те, що люди можуть забути, хто вони. Сказала собі, що це сумне, ні, страшенно сумне, що наші бідні люди навіть вже на сцені не можуть побачити козаків...»².

Перша частина трилогії є неповторною в своєму психологічному просторі. «Метелики на шпильках» відображають як думки самої Ірини Вільде, так і її головної героїні. Дарка Попович спонукає читачок сміятися і плакати разом із нею, коли ті несвідомо знову переживають свою юність через думки дівчинки-підлітка. Її щирі запити до світу, дитячо-дорослі роздуми та трепетні переживання дають змогу жінкам згадати себе в її віці, а чоловікам — наблизитися до розуміння загадкової жіночої душі.

Протягом повісті Дарка еволюціонує від смішної наївної гусені до щільно закритої лялечки, щоби врешті переродитися справжнім метеликом — субтильною жіночою натурою, що вчиться розгадувати таємниці людських душ. За коротке літо чотирнадцятирічна дівчина пізнала всю гаму підліткових переживань, від любові до зради й примирення. Мудра Дарка судить людей не за їх зовнішнім виглядом, а за вчинками, вибирає для себе по ниточці цінні уроки з кожної прикрої ситуації та впевнено рухається до нового життя в незнайомому місті.

Таким чином, у новаторській повісті «Метелики на шпильках» Ірина Вільде передає процес насамперед внутрішнього становлення дівчини, яка пізнає себе і світ навколо себе. Прикметно, що авторка звертається саме до психологічних тем (перша закоханість, розуміння власного тіла, усвідомлення свого призначення, пошук щастя тощо). Разом з ними, у повісті фігурують зародки національної самосвідомості буковинки, що проживала

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 114. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само — С. 93.

складний міжвоєнний період. Ці теми розкриваються через багатогранний і часом суперечливий образ головної героїні — чотирнадцятирічної Дарки Попович.

РОЗДІЛ 3

Національна проблематика трилогії «Метелики на шпильках»

3.1 Національно-політична ситуація на Буковині міжвоєнного періоду

Закінчення Першої світової війни 1914-1918 рр. виявилось надзвичайно вигідним для Румунії, що активно просувала соборницькі ідеї ще з кінця XIX століття. У планах румунської влади було приєднання до королівства прикордонних територій (Північна Буковина та Бесарабія, що на той час знаходилися під владою Росії та Австро-Угорщини). Спершу, скориставшись хаосом, що виник під час розпаду Російської та Австро-Угорської імперій, 8 квітня 1918 року румуни захопили територію Бесарабії (сучасний Хотинський район Чернівецької області).

3 листопада 1918 р. у Чернівцях було проведено Буковинське віче, яке зібрало близько 10 тисяч учасників. На віче було прийнято рішення про злуку ЗУНР та Буковини для подальшого об'єднання у соборну Україну¹. Пізніше, 11 листопада 1918 р., румунські війська вторглися на територію Північної Буковини (що, так само, як і Бесарабія, була заселена українцями) та анексували її. Цим вчинком Румунія фактично перекреслила закріплене законом право українського населення регіону на національно-державну самоідентифікацію². Заставнівський район, в якому проживала родина Ірини Вільде, також був насильно прилучений до Румунії. З тих пір на буковинських землях довгий час тривала боротьба українського народу, що прагнув бути приєднаним до України, з поневоленням.

Цей злочин проти свободи українського етносу та інших національних меншин прирік на страждання мешканців буковинських земель: швидкими темпами розгорталася румунізація та фашизація. Ці жорстокі правила охоплювали не тільки економічне, але й культурне життя:

- Румунську мову було проголошено державною;
- Закривалися українські школи та гімназії (до 1927 року на Буковині не залишилося жодної української школи)³;
- Заборонялася національно-культурна діяльність, спрямована на розповсюдження української ідеології;

¹ Буковина – Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

² Становище українців Північної Буковини у складі Великої Румунії впродовж 1918–1940 років / Т. Рендюк // Краєзнавство. — 2011. — № 4. — С. 246-254. — Бібліогр.: 41 назв. — укр. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32718/36-Rendiuk.pdf>

³ Українські землі в складі Румунії. Реферат – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/34945/>

- Тривали переслідування інтелігенції, вільнодумців та громадських діячів;
- Ввезення українських книжок та музичних творів було заборонено;
- Ліквідація українських кафедр у Чернівецькому університеті;
- Діяла примусова зміна українських прізвищ на румунські;
- Вимагалось «забуття» слов'янських релігійних традицій, залучення до румунської церкви¹.

Десять років від початку окупації на українських землях тривав воєнний стан, що обмежував права громадян приєднаних територій на вільне пересування (дозволялося лише з 6 до 18 години), приватне листування та проведення будь-яких акцій та мітингів. Тому тільки завдяки такому ризикованому вчинку, як нелегальний переїзд до Станіславова (який знаходився під владою Польщі), родині Дарини Макогон вдалося уникнути переслідувань за проукраїнську позицію.

Бунтівниче студентське покоління Дарки Попович, яке прагнуло визнання значущості українців за часів румунської окупації, порівнюється з поколінням її батьків, які навчалися ще за Австро-Угорщини. Так, біографічним у повісті є факт з життя батька Дарки про те, що він не закінчив гімназії в 1901 році через агітацію за українського кандидата під час виборів до Рейхсрату Австро-Угорщини. Дмитро Макогон, письменник і культурно-освітній діяч, проводив агітаційну підтримку Івана Франка. У повісті «Б'є восьма» цю подію описано так: *«...Ми були тоді у восьмій класі, перед саміською матурою. Тоді саме йшли вибори до віденського парламенту... Так, рік дев'ятсот перший. Нас попросили галицькі товариші, щоб ми допомогли їм поагітувати по селах за українського кандидата. Роздобули нам мужицький одяг, поперебирали нас... і порозвозили по селах. <...> Ми тоді мусіли зводити бої за саме слово "український". І знаєш, що мене зрадило? Руки. Я мав "панські", дуже випецені, як на мужика, руки... Це*

¹ Західноукраїнські землі в міжвоєнний період у складі Румунії – Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D1%96_%D0%B2_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4_%D1%83_%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96_%D0%A0%D1%83%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D1%97

впало жандармові в очі, і так, від клубочка до нитки... аж мене і сімох моїх товаришів вигнали з гімназії»¹.

Пригнічене становище села на Буковині у 20-х роках ХХ століття Ірина Вільде описує в повісті «Метелики на шпильках» в епізоді, коли виставу про козаків, яку готували на канікулах Дарка та її односельчани, забороняли з різних обставин. *«Потім сталося щось, що всіх засмутило і за одним махом геннуло всіх у інший бік: румуни заборонили давати виставу. <...> Як поїхав татко до префектури, то сказали, що ніби тому заборонили, бо там Улянич грає. <...> Як Костик поїхав, то вже іншої заспівали: буцім тому відмовили, що на сцені малося б виступати в козацьких строях. Не вільно селу пригадувати козаків. А як Празький поїхав, то вже треба було тільки кілька тисяч леїв. Але хто мав дати тих кілька тисяч?»².* Далі пояснюється, що якби з вистави забрали козаків, то хабар можна було б заплатити парою сотень леїв. На межі між несвідомістю на усвідомленню того, ким є Дарка, вона цікавиться, чи актори більше засмутилися, тим, що селяни не побачать козаків, чи тим, що вже вивчили слова напам'ять. Прозріння приходить до Дарки зі словами Улянича: *«Нам ішло про те, щоб пригадати, бодай пригадати людям, що вони ще українці...»³.*

Ірина Вільде вкладає власне обурення ситуацією в уста своєї героїні: *«Чому? А чому не хочуть, щоб в церкві по-українськи правилося? А чому кажуть вже навіть і історію всесвітню здавати по-румунськи? Бо їм так хочеться!»⁴.* Письменниця у трилогії демонструє відсутність порозуміння між румунами-колонізаторами та етнічними українцями, які боролися за законне право жити на власній землі, спілкуватися рідною мовою та зберігати свою культуру⁵.

3.2 Становлення національної свідомості Дарки Попович

Друга частина трилогії «Б'є восьма» розповідає про найбільш бунтівничий період Дарчиного життя — навчання у Чернівцях. З приїздом до Чернівців у житті Дарки настає пора адаптації до урбаністичного ритму, який диктує свої правила. Попрощавшись із селом, дівчина переживає спустошення, адже не може звикнути до реалій життя окремо

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 270. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 92-93.

³ Там само. — С. 93.

⁴ Там само. — С. 92.

⁵ Там само. — С. 60-63.

від родини, друзів. Над її особою з'являється гімназійний контроль, який забороняє учням зустрічатися (українська гімназія була поділена на чоловічу й жіночу) та без осуду вчителів проводити позашкільний час з учнями протилежної статі: *«Ти думаєш, що це село, що можна собі, з ким хочеться, ходити? Ти не знаєш, що нам... невільно з дівчатами ходити? Ти хочеш, щоб через тебе мене вся гімназія взяла на сміх?»*¹.

Ірина Вільде розповідає про українську гімназію як про важливий культуротворчий та націєтворчий елемент Буковини. Історія навчального закладу складна та жорстока, сповнена примусових змін: *«На довгі роки перед війною цей самий будинок був символом централізаційної германізаторської політики Австрії, а люди, що в ньому навчали, безоглядно і послідовно йшли до тієї єдиної мети. Історія нічого не пускає повз вуха: об ці мури розбилося не одне існування, не одне людське світле майбутнє розсипалося на крихти, не видержавши напору цісарської політики.*

Потім, одного дня з нагоди смерти чи вступлення на престол когось з цісарсько-королівської родини, на українській державній гімназії побіч чорно-жовтого замаяв і жовто-блакитний прапор. З того часу війнуло від цих мурів іншим духом. <...> Творилися нові сили в народі, народжувалися нові цінності, устійнювалася традиція.

*А потім — приватна гімназія, вже за румунів. Дівчата могли були, коли їх не приймали до державної гімназії, розбрестись по чужих: німецькій, румунській, навіть жидівській школах. Але для чого була традиція? Притулилися в цій самій гімназії, прийнявши тільки для форми назву приватної школи»*².

За окупаційного режиму освітнім закладам Буковини приділялася особлива увага. Політикою націоналістів стало виховання прихильників «на вирість», тобто дітей зі шкільної лави привчали до суворості режиму, щоб підкорити їх на користь служби румунським інтересам. Інакомислення вважалось неприпустимим, виняткових ситуацій також не передбачалося. Румунську мову як єдину державну й офіційну впроваджували у всіх навчальних закладах поневолених територій. Поступово румунська мова витіснила всі інші мови нацменшин (в тому числі й українську)³.

Гімназія, що мала стати осередком здобуття науки для Дарки та її нових товаришок, перетворилася на поле битви між несправедливим ставленням з боку

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 123. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 219-220.

³ Система освіти Буковини та Хотинщини за часів їх перебування у складі королівської Румунії (1918 – 1940) / І. В. Житарюк // Наука. Релігія. Суспільство. - 2011. - № 4. - С. 33-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2011_4_9

румунських вчителів та жагою справедливості з боку гімназистів. Ми бачимо, як змінюються життєві пріоритети героїні. Якщо у першій повісті вона більше переймалася своїм дорослішанням та першим коханням, то у гімназії дівчину все більше хвилюють національні питання, доля українців і України. Показово, що Дарка з часом повністю віддається ідеї боротьби за права українців, які стають для неї навіть важливішими за навчання, атестат і кохання.

Першим каменем спотикання для учениць четвертої класи став вчитель румунської Мігалаке. Його яскрава молодість (мав всього рік практики вчителювання) зачарувала наївних домнішор (з рум. *«панночка»*, так називали румунські професори учениць). *«Смішно і якось неймовірно було б цій стрункій, чорнявій, кучерявій голівці, як у молодого ягнятка, приписувати якісь недобрі заміри. Просто не хоче погодитися думка з тим, що цей прекрасний молодий професор може бути румуном»*¹. Наталка Оріховська нишком відрекомендувала Дарці Мігалаке як «інгача (від рум. *înghăita* — заводити погані знайомства; співжити; крутити любов), але доброго шовініста», мовляв, саме тому його відправили викладати до гімназії². До обов'язків таких вчителів входило не тільки навчання дітей румунської мови, але й звітування про настрої класу, поодинокі та масові випадки непокори системі.

Однією із жертв його оманливої зовнішності стала Ориська Підгірська, яка, закохавшись у Мігалаке, починає ретельно готуватися до його занять і вчити «ворожу» румунську. Професор також помічає цю прихильність учениці, а разом з тим зауважує нелюбов інших дівчат до предмета: *«...Ми мали класичний приклад того, що найкращий професор не зможе багато зробити, коли учениця не любить предмету і не хоче навчитися його. От маємо приклад — домнішора Підгірська і домнішора Поповіч. Панове професори такої думки, що Поповіч краще орієнтується в навчанні, а проте вона не любила румунської — і що з того вийшло? Вийшло з того таке, що слабіша учениця на цілу голову переросла в цьому предметі цю ніби то крацу»*³. Це протиставлення Ориськи цілому класу дало поштовх до встановлення жорсткого бойкоту підлабузниці. Від обурення Оля Кентнер навіть плюнула в бік однокласниці, і цей жест став останнім разом, коли на Ориську звертали увагу. Далі і аж до моменту, коли дівчина покидає гімназію, її ігнорують, як «самотній острівець серед озера».

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 137. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 137.

³ Там само. — С. 166.

Ця ситуація вчить Дарку відмовлятися від спілкування навіть з найближчими людьми якщо їх світовідчуття розходиться: Попович просто не могла збагнути, як Ориська без вагань пристала на сторону окупантів, вчить їх мову, захоплюється тією літературою, яку вони пишуть, та має прихильність до румуна.

Подібний когнітивний конфлікт відбувається тоді, коли Дарка довідується, що Данко Данилюк ходить до Музичного інституту, де грає разом з румункою, донькою префекта (начальника міської поліції) Лучікою Джорджеску. Вона переживає не стільки через те, що в Данка є інша дівчина, скільки те, що вона не українка: *«Бо ми загалом не повинні дружити з гнобителями... Наші дівчата не повинні ходити з румунами, а хлопці з румунками, бо привикаємо до них, привикаємо до їх мови, а потім... уже відчуваємо симпатію до цілого їх народу»*¹. Цю запальну розмову Ірина Вільде вмістила в оповідання «Рішальна розмова», яке було опубліковане в часописі «Світ молоді» у 1937 році².

Данко не розуміє національних закликів Дарки через те, що, можливо, й українцем себе не вважає — мати хлопця німкеня, і вдома вони теж розмовляють німецькою, сестра навчається у Відні, тому і Богдан, з його музичними амбіціями, теж не прагне надовго затримуватися в Україні. Лучіку Джорджеску хлопець теж своїм ворогом не вважає, а разом з тим вказує Дарці на її гендерну роль: *«Знай, що в них жінки не пхають носа в політику. Вони займаються тільки тим, що належить до жінки... Так, вони стараються бути гарні, елегантні, ведуть дім, бавляться... коли б ти знала, як румунські дами з товариства вміють пити вино! За таких "ворогів" можеш цілком спокійна бути! <...> Зате моя Дарця вчепить собі шаблю до боку і піде за Україну воювати!»*³.

Інша подія, яка вражає Дарку, це приїзд вчителя історії Мігуліва, який радить ученицям придбати собі для вивчення всесвітньої історії румунський підручник, оскільки

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 275. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Гендерна утопія й “код самості” в західноукраїнській прозі 30-х рр. XX ст. Н. Мафтин - Слово і час, 2009. Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvchnusf_2011_545-546_33.pdf

³ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 262. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

«український задорогий і завеликий»¹. Коли клас поступово обурюється такому стану справ та пропонує свої альтернативи (наприклад, опитувати українською або викладати цією мовою), професор Мігулів не вважає за потрібне враховувати думки учениць, нівелюючи їх: *«На жаль, не можна пристосуватися до одиниці, тільки одиниця мусить погодитися з вимогами більшості. Так є і завжди так буде»*².

3.3 Участь Дарки Попович у гімназійному бунті

Стійку антирумунську позицію Дарки помічає її однокласниця Стефа Сидір, до якої дівчина взаємно відчуває неземну близькість, що єднає їх більше, ніж сестер. Цим почуттям була любов до свого народу, рідної землі. Стефа довго спостерігає за Даркою перш, ніж розкрити їй причину такої сильної ментальної єдності. Перший серйозний діалог, який відгорнув для Дарки завісу цієї таємниці, стався після оголошення бойкоту Орисі. Тоді Стефа каже дівчині: *«Ти не розумієш, що так, як вчинила Підгірська, не повинна зробити ні одна українка? Не розумієш, що це ганьба для всіх учениць-українок?»*³. Чим більше спілкуються ці дві дівчини, тим більше довіряють одна одній, проте є одна річ, яку Стефа не могла довгий час розповісти Дарці — куди вони з Наталкою Оріховською ходять щочетверга пополудні. Дівчата часто дискутують на тему національної самоідентифікації. В одній із таких розмов Стефа робить висновок, що *«можна зватися українцем, а ним не бути... От, хоч би як Підгірська. Що інше свідомо українка... та ніколи б так не зробила...»*⁴.

Своїми роздумами Стефа відкриває Одарці очі на дійсність середовища, в якому вони навчаються. Картина світу, в якому їх, буковинців, поступово змушують зректися своєї українськості, прояснюється в Дарчиних очах, і тепер вже подруга готова розкрити свій секрет:

« — А ти хотіла б учитись української історії? Про козаків, про гетьманів... про українську літературу... одержувати до читання історичні повісті по-українськи... Хотіла б?

— Хто б цього не хотів!

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 169. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 171.

³ Там само. — С. 184.

⁴ Там само. — С. 191.

— Коли так, то гаразд... Я тебе познайомлю з людьми, що будуть давати тобі такі книжки... тільки ані слова нікому про це... Ані слова, Дарко!»¹.

Стефа приводить Дарку на квартиру до Оріховських, де вона зустрічає вже знайомих їй хлопців Іванчука та Циганюка. Уявлення дівчини про ці таємні збори зовсім не збігається з тим, куди вона потрапила, адже всі поводяться мовчазно, скромно, і тільки Орест Циганюк починає розповідати про Богдана Хмельницького. *«Циганюк говорить про бунт, про повстання так, якби Хмельницький не зраджував і не бунтувався тому більше двісті літ... навіть не вчора, а сьогодні, тепер, у цій хвилині басує на білому коні з булавою в руках... і кличе за собою...»*².

Після візиту до Оріховських Дарчині думки щодо єдності Буковини й України докорінно змінюються: *«Ніколи-преніколи досі не вважала вона українців за власників Буковини, за її політичних власників... Була Австрія, "належалосся" до неї, потім треба було належати до румунів... Потім ніколи якось не могло їй поміститися в голові (скільки років вчили їх географії з інших карт і веліли означувати країни іншими кордонами!), що назву, саму назву "Україна" можна віднести і до Буковини... Адже тут можна було вживати тільки саму тільць цього слова, тільки його прикметник: українська мова... українські села... але Україна? Тут, на Буковині?»*³.

Паралельно з цим внутрішнім прозрінням Дарки стається дещо хвилююче в Українській гімназії. Керівник шкільного хору Іванків сповістив учнів, що до Чернівців завітає міністр освіти, якого гімназисти, разом з учнями інших шкіл, мають привітати. До того ж, їх гімназія єдина школа з усіх нацменшин, що матиме право заспівати свої народні пісні на цьому святі. Вчитель Іванків розповідає учням історію з юності, коли він співав на шкільному концерті перед одним австрійським високопосадовцем. Йому дуже сподобався голос хлопчика, і він захотів поспілкуватися з ним. *«Я хотів, щоб президент якимось чином довідався, що це співав українець. Тоді ще не було української гімназії. І я рішив, навіть якби мене не питали про це, сам розказати президентові, хто я. Я був такий перейнятий цією думкою, що видавалася мені майже зухвалою — заговорити до президента непитаним, що коли президент спитав мене: *Wie heissen Sie?*, я відповів одним душком: *Ruthene*»*⁴. Етнонім «русин», яким назвав себе вчитель, був вживаний до початку

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 192. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 233.

³ Там само. — С. 233-234.

⁴ Там само. — С. 198.

XX ст. українським населенням Галичини й Буковини¹. У XX ст. воно повністю перейшло на сучасний етнонім — «українці». З цього робимо висновок, що українська ідентичність зберігалася поколіннями незалежно від країни-загарбника та території, на якій проживали українці.

Історія була розказана керівником хору для того, щоб заохотити учнів «*зачарувати міністра красою нашої пісні, і щоб вона дзвеніла йому вічно в вухах, і щоб він там, у столиці Великої Румунії, оповідав казки про нашу пісню, щоб ті казки дістались до вух самого його величності короля!*»². Спершу Дарка переймається, що не зможе гідно виступити на честь міністра, бо не має голосу, але зовсім скоро в її товаристві дозріває ідея не співати для міністра зовсім. Про це їй розповідає Орест Циганюк: «*Це було б чисто по-рабському! <...> Нам не потрібно, щоб вони тут нас хвалили, бо ми... загалом не хочемо їх тут бачити! Слухайте, коли ми навіть цей один раз їм заспіваємо, то це означатиме, розумієте? То це означатиме, що ми погодилися з думкою, що вони мають тут вічно бути панами!*»³. Циганюк та «таємне товариство» не відступають від своєї ідеї навіть попри страх розпуску гімназії, оскільки такий відвертий жест може увійти до історії як протест проти румунської влади, а це важливіше, ніж закінчити гімназію.

Авторка майстерно передає внутрішню боротьбу в душі дівчини. Спершу в Дарці межують дві думки. Перша стверджує, що бути вигнаною з гімназії ганебно і в уяві змальовує щасливу румунку Джорджеску, яка закінчує гімназію, а потім й університет, поки Дарка сидить у Веренчанці без надії на майбутнє. Друга ж думка готується до бунту, адже свавілля викладача Мігалаке досягає свого піку. Розлючений викладач під час конфлікту з Даркою обіцяє покласти їй не тільки «незадовільно» за предмет, але й за поведінку: «*Мало... мало двійку! Ти одержиши це й погану поведінку, а як добре піде, то й з гімназії вилетиши на сто вітрів! Fire ria dracului, lighioanr ce ecte!* — заляв він нарешті духом своєї мови»⁴.

Іншого роду душевні муки приносить Дарці прохання Циганюка поговорити з упертим, незалежним Данком, який гратиме у святковому оркестрі. Орест стверджує, що

¹ Кожолянюк Г. Етнонаціональна своєрідність українців-русинів Буковини : історія, сучасні аспекти проблеми // Народна творчість та етнографія / НАН України, Ін-т мистецтвозн., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. — Київ, 2010. — № 3. — С. 78-91. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37920/07-Kozholyanko.pdf?sequence=1>

² Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 199. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

³ Там само. — С. 237.

⁴ Там само. — С. 248.

тільки Дарка зможе переконати юнака пристати на бік революціонерів. Дівчина, що вже знає Данка та його плани на майбутнє, боїться зламати таким чином його музичну кар'єру. Однак головна героїня погоджується «переманити» до них Данка з усвідомленням, що власноруч підписує йому смертний вирок.

Що ближче насувається час заколоту, то більше спонтанних неприємностей стається в житті Дарки. До неї приходять Оріся і розповідає про те, як професор Мігалаке змушував її підслуховувати розмови однокласниць в обмін на ласку вчителя. *«Він, ти подумай тільки, він... почав намовляти мене, щоб я слідувала за товаришками і підслуховувала, що говоритимеш ти, Оріховська, Сидір... Ти знаєш, що він навіть... дозволяв мені перед вами говорити на себе, щоб тільки я могла від вас більше витягнути...»*¹.

На канікулах у Веренчанці Дарка зустрілася з Данком, щоб вмовити його не грати в оркестрі, однак їй це не вдається. Вона апелює до того, що він не українець, якщо водиться з румункою, однак його ця розмова не зворушує. *«Я тобі кажу: роблю це для товаришів, може, навіть проти свого переконання, виступаю з оркестру, але до моїх приватних, чисто особистих справ я також не дозволю нікому втручатись! Зрештою, ти вже настільки знаєш мене, щоб повірити, що так буде, як я говорю»*².

Після різдвяних канікул гімназія зустрічає Дарку та Оріховську лихою звісткою: їх викликають до директора. Опитують дівчат окремо одна від одної. Крім директора, в кабінеті знаходиться Мігалаке, той самий професор румунської, що поставив Дарці «двійку» за півріччя. Директор допитується, чи знають батьки дівчини про оцінку, і вона мусить збрехати, що вони знають. *«Говорили, що ти добре робиш? Наказували не вчитися румунської й не слухати професорів? Га? Може, це раділи, що ти така велика патріотка, що з румунської двійку маєш?»*³ — почав тиснути на дівчину директор. Згодом, коли Мігалаке вийшов з кабінету, директор почав допит стосовно виступу в хорі. Дарка мовчала, захищаючись від його ультиматумів та провокацій та не збиралася видавати Циганюка директорові. Наостанок він вдався до маніпуляції, на яку, однак, Дарка теж не погодилася: *«А як я попрошу пана професора, щоб скреслив вам невідповідні обичаї і ще раз запитав румунську, і... як пообіцяю вам, що навіть панові директорові з*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 256. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 276.

³ Там само. — С. 282.

чоловічої гімназії не виявлю прізвища того учня... ви тоді скажете мені, хто це?»¹. Інших учнів теж опитували — як в жіночій, так і в чоловічій гімназії, навіть було проведено обшуки в помешканні кількох учнів. Зважаючи на серйозність ситуації, дітей відпустили з уроків, щоб через два дні всі вони зібралися у гімнастичному аулі. На зборах директор чоловічої гімназії оголосив, що за цю витівку і чоловічу, і жіночу гімназію позбавлено права брати участь у заході на честь приїзду міністра.

Така розв'язка гімназійного бунту розчаровує Дарку, що пожертвувала довірою матері та Данка заради святого національного боргу: *«Як то, ніхто — ніхто не ставиться серйозно до цієї справи? Як це, Господи, як це... всі ці таємні збори, всі погрозливі "слова честі", ввесь цей виступ... ніхто ніколи не брав на серйозно? А вона, дурна... вона готова була за те, що для них було тільки забавкою, життям платити! Яким правом, хто дав їм до цього право знищити її життя? Як посміли вони так підло, так підло використати її довір'я, її святу віру, її добре серце! Нарешті, і все це горіння — стільки думок, поривів, сумнівів, самовідречення, жертв і болю — обернеться тільки в жменьку попелу, яку можна взяти у пальці і розвіяти з вітром? І тепер знов повернеться все до старого русла?»².*

Те, що здавалося фіналом гімназійної революції, виявилось лише затишшям перед бурею. Після вручення свідоцтв (де Дарка, крім румунської, отримала «двійку» ще й з історії) гімназією знову іде підготовча метушня. Цього разу всі готуються до святкування дня злуки Буковини з Румунією, яке на той час відзначали 12 квітня. Дарка чекає на сигнали до дії від Ореста, однак він уникає дівчини і навіть ходить на репетиції до хору.

Ірина Вільде зобразила святкування дня злуки так, наче насправді це був похорон: у той понурій і холодний день дощило, і з парасоль скрапували на підлогу «сльози». Дарка була в передчутті, що будь-якої миті урочистості можуть бути перервані гучними вигуками боротьби за національну свободу, але цього не сталося. Письменниця символістично та драматично змальовує кульмінацію: *«— Тепер прошу задніми дверима, спокійно, поволі виходити на город. Там, на пам'ять вічної злуки Буковини з великою Румунією, ми посадимо молодий дубок, як символ сили і тривкості цієї злуки. <...> Свіжо розкопана земля, як маленька могилка. Учні шикуються навколо цієї свіжої рани землі й чекають. Саме проти Дарки, по той бік цієї могилки, стоїть Орест. Його обличчя на тлі заплаканого неба таке бліде, аж неприємно дивитись. Уста також якісь такі, що цілком*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 287. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 296.

затирається границя між ними й лицем. <...> "Це" вже так близько, що Дарка перестає дихати. Професор співу підносить руку вгору. Дарка скрикує раптом якимсь безголосим, внутрішнім зойком і так застигає з відкритими очима: Орест перший починає співати румунський гімн... Могилку засипують. Півколо рідшає. Грабарі розходяться. Тільки Дарка стоїть на цьому самому місці, в болоті й на дощі»¹.

Наступного дня до гімназії прибули люди із Сигуранци (таємна служба державної безпеки Румунії, що за період окупації заарештувала понад 75 тисяч осіб)². Дітей обшуковують та зганяють до аули, де директор повідомляє, що вночі хтось зрубав дуб, посаджений на знак злуки Буковини з Румунією. «Є певні підозріння, що цього ганебного, нікчемного, кари гідного вчинку допустився хтось з учнів цього закладу!!!»³ — тисне на учнів директор, однак ніхто не подає голосу.

Пізніше стає відомо, що Ореста Циганюка таки арештували. «Чи ще когось арештували з учнів? Теж не знати. Поголоска сіє, що "в'язниці переповнені українською молоддю"»⁴. Через п'ять днів після тієї події українську дівочу гімназію розпускають. «Кілька рядків нижче оголошують вписи до нової гімназії. До цієї "нової" можуть бути прийняті тільки ті, які складуть потрібну заяву та присягу і що... "на думку дирекції підходять для цього заведення"»⁵. Такі правила проголошуються з метою запобігання подібним інцидентам. Повість закінчується тим, що Дарка не вписує своє ім'я до нової гімназії. Через образ Дарки, збунтуваної проти румунського окупаційного режиму, письменниця відобразила злободенні конфлікти своєї складної доби⁶.

3.4 Українська ідентичність Дарки Попович та її оточення в повісті «Повнолітні діти»

В останній повісті трилогії — «Повнолітні діти» проблема національної ідентичності осмислена Іриною Вільде в комплексі національних, соціальних та духовних засад. Події відбуваються через вісім років після гімназійної пори. У цей час національна позиція Дарки Попович вже повністю сформована, однак не така гостра, як у

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 314-315. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Сигуранца — Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B0>

³ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 317. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

⁴ Там само. — С. 319.

⁵ Там само. — С. 319-320.

⁶ Ірина Вільде / Юрій Ковалів — Публікація: 2018. С. 60-63. — С. 61. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/165098/08-Vilde.pdf?sequence=1>

шкільні роки (у цьому теж проявляється майстерність авторки та її добре розуміння жіночої душі. За гімназійних часів Даркою керує юнацький максималізм, а згодом вона стає життєво більш мудрою і зрілою). Через розпуск гімназії Дарці не вдається з першого разу скласти матуру (атестат зрілості), однак вона не сильно турбується про це: *«Матуру ж при сприятливім складі іспитової комісії можна в Румунії так само купити, як ступінь "доктора" чи посвідку на умовно недужого, але в цій трансакції обов'язують теж якісь форми. За першим разом, хоч би згори оплачену, здають матуру тільки, нікуди правди діти, підозрілі типи, які зараз після неї дістають посади при "Сігуранці"»*¹. Ця думка свідчить про те, що головна героїня вже змирилася з несправедливістю окупаційного режиму та усвідомлює, як працюють його механізми. Оповідь Дарки про поневірвання після розпуску гімназії дає узагальнену картину того, який шлях був у буковинській молоді в 20-х роках: *«Двічі сідала до матури — вона має докази на це. Крім того (зрештою всі учні й учениці бувшої української гімназії перейшли те саме), заки добилась до тої матури, мусіла перекидатись з гімназії до гімназії, з міста до міста, бо всюди "не було місця" для таких, як вона. Стара історія!»*².

З приїздом до Чернівців для Дарки настає фаза переосмислення національних засад, особливо з погляду на її «старе нове» оточення. Добре обізнаною на політиці видається однокласниця Дарки Оля Кентнер, яка розповідає про переваги й підводні камені скасування облоги 1928 року: *«То останній ідіотизм — припускати, що уряд пішов на уступки тільки зі страху перед непевною вигрою у цих виборах, що мають відбутися в січні чи лютім, хоч цараністи мобілізують дуже сильну контрурядову виборчу кампанію. Але це не те... тут заграниця ткнула свого носа в меншинневу політику Румунії!»*³. Демократична Європа у тій добі дійсно спонукала Румунію послабити національну асиміляцію та стала на захист угорців, українців, німців та болгарів, які вважалися нацменшинами на окупованих територіях.

Дарка приїхала якраз у день студентських зборів, які відбудуться вперше за дев'ять місяців. Оля Кентнер запрошує товаришку до Народного дому, де Дарку сповнює почуття гордості за студентське середовище. Любуючись синьо-жовтим прапором на стіні, фотографіями учасників «Січі» та схрещеними шаблями, Дарка (а разом з нею й Ірина Вільде) подумки проголошує маніфест: *«А весь цей збір людей — це ми, студенти! Ви*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 330. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 330.

³ Там само. — С. 331.

знаєте, хто це студенти? Це ті, що вміють бунтуватись для самої насолоди бунту! Це ті, що сміються з перестарілих правд і поліції! Це ті, що мають відвагу критикувати законами освячений суспільний лад. Це ті, що штовхають поступ уперед! Це ті, що вміють кохати до загибуні і покидати без сліз!

Це ми — студенти! Будівничі нового ладу! Носії нових, сміливих ідей! Пробоевики в хащах консерватизму!

Коли хочете знати, то наш стан кращий від лицарського: ми вступаємо в нього напровесні своєї молодости, а покидаємо, заки ще життя встигло поробити нас занадто розсудливими. Тому ми — молоді, безумні, одчайдушні! Ми — студенти!!!»¹.

На зборах Дарка зустрічає Гиньо Іванчука, який разом з Циганюком ходив на таємні збори, та Наталку Оріховську, що досі страждає на сухоти. Дарка підмічає, що Іванчук єдиний з-поміж них, хто залишився вірним своїм химерним ідеалам, однак якщо раніше це здавалося ознакою героїчної мужності, то зараз він скидається на Дон Кіхота. Голосна промова голови корпорації та провідника студентства Аркадія Козачка, що почалася зверненням «Товаришки і товариші!», свідчить про вплив соцреалізму на творчість Ірини Вільде. Мотив зборів, які ідейно єднають велику кількість людей, це одна з тих рис соцреалістичної літератури, за яку Ірину Вільде розкритикували після друку «Повнолітніх дітей». Промова Аркадія Козачка, хоч і переконлива, але сповнена тої помпезності, яка притаманна монументалізму 30-х років: «*Ми, українське студентство Буковини, вміли гідно всі репресії уряду супроти нас перенести, і ми в найскрутніших для нас хвилинах нічого в уряду просити не ходили. Та коли ззовні полегші приходять, коли уряд під загрозою небезпеки для своїх власних інтересів сам на уступки йде, то ми зуміємо цю ситуацію на "сто процент" для своїх цілей використати. Ми це зуміємо! Я взиваю всіх товаришів і товаришок до праці і остерігаю водночас: майтеся всі на увазі, бо гідра не спить, а тільки причаїлася!»². Після основної програми зборів (власне, промови Козачка), студентство заспівало революційну пісню наперекір Сігуранці, що чергувала під вікнами Народного дому.*

Мета візиту Дарки з Бухареста до Чернівців — навчання на кафедрі філософії у Чернівецькому університеті. Тут вона знайомиться з Зоєю Тимішевою, чуттєвою, інтелектуально багатою натурою, що стає її товаришкою. Під час розмови про поезію Зоя дізнається, що Дарка не знає поета Павла Тичину: «*Ой, леле! Не знати Тичину?.. Я вам*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 335-336. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 341.

неодмінно "Золотий гомін" позичу. І де б то я могла бодай у думці припустити, що ви Тичину не знаєте! Ні... що не кажіть, а цього я була б ніколи не подумала! Та ж я вам пів "Золотого гомону" знаю напам'ять...»¹. Цей непримітний епізод свідчить про недотичність Бухареста, в якому довгий час проживала Дарка, з Чернівцями, які були культурним осередком Буковини. Культурний вакуум, в якому знаходилася Румунія, був спричинений небажанням визнавати українство та його митців гідними уваги.

Конфлікт націоналістичних ідеалів з реальністю Ірина Вільде передає через запитання безнадійно хворої Наталки:

«— Ти мене не розумієш, Дарко. Я не маю на думці віри-шаблону... пасивної віри баранів... Я питаю тебе, чи ти маєш те внутрішнє переконання, що ця ідея варта навіть того, щоб задля неї жертвувати життям? Про це мені йде...»².

Дарка відчуває себе ніяково від таких глибоких запитань подруги, адже її світогляд суттєво змінився з гімназійних часів. Попри радість від того, що ситуація на Буковині покращилася, Дарка більше не готова на жертви заради світових ідей і оцінює ситуацію тверезо: *«— Я думаю, Талю, що... не кожний надається до того, щоб бути... героєм»³.*

Однак Дарка не залишається байдужою до діяльності, яка допоможе молодому поколінню віднайти правду у світі румунського окозамилування та цензури. Вона допомагає Наталці Оріховській з її благородною місією — розповсюдженням просвітницьких ідей серед дівчат православного ліцею. *«Будемо, панночки, переробляти історію і географію України і дещо найважливіше — з української літератури. Розуміється, що вивчення історії чи літератури свого народу — це ніякий злочин, але вам, як ученицям румунської гімназії, цього не вільно. Сподіваюся, що ви знаєте, панна Оріховська мусіла говорити вам, які наслідки мало б те, якби ваша шкільна влада довідалась про ці лекції. Я ще раз звертаю вам увагу на те, що вас обов'язує якнайстрогіша таємниця і що ви маєте ще час роздумати над цією справою. Ніхто не втягає вас силою до цієї праці. Далі ви повинні знати і те, що від цих лекцій у великій мірі залежатиме, чи вас приймуть до "Січі" по матурі. Не знаю, чи вам відомо, що там не приймають без вступних іспитів з цих предметів, які маємо тут переробляти»⁴.*

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 358-359. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 386-387.

³ Там само. — С. 387.

⁴ Там само. — С. 388-389.

Більше всього Дарці імponує одна з її учениць Ельвіра Даскану — донька комісара при поліції. Вдома з нею говорять румунською та німецькою, в школі вона записана як румунка. Після зустрічі з Даркою виявляється, що Ельвіра влаштувала батькам бойкот за те, що вони не звертаються до неї українською. Щоб не накликати біду, Дарка вмикає в собі чуйного психолога для допомоги п'ятнадцятирічній дівчинці, що (як і колись головна героїня) радикально ділить світ на чорне і біле. Вона звертається до дівчинки дружнім, фамільярним тоном, стираючи межу між поняттями «вчитель» і «учень»: *«Ельвіро, ви знаєте, що я з вами. Ви знаєте, що завсіди можете на мене числити, правда? Але ви мусите знати і те, що я маю більше досвіду від вас і в дечому ви повинні послухати мене, як старшої сестри, як приятельки»*¹.

Побачившись з подругою дитинства Орисею, що навчається на лікарку в Бухаресті, Дарка робить висновок, що вона *«безумовно, належала до людей не обтяжених духово так званою "регіональною батьківщиною". Чи люди ці нижчого, чи вищого гатунку від тих, що хворіють на "Heimweh" — це спірне питання, над яким хай ломлять собі, здорові, голову соціологи та філософи. Цей тип цікавий головно тим, що він однаково відпорний на національні, як і денаціональні впливи»*².

Вміючи оцінити себе зі сторони, Дарка робить висновок, що їй ніколи не досягти тих національних почуттів, якими «горять» Наталка Оріховська і Гиньо Іванчук: *«Факт, що наша молодь тепер з новим світоглядом. Є такі товариші з сильною волею... І я чую, що такі Оріховські або такий Гиньо Іванчук, що вони... випередили нас усіх і тому, що я ніколи не зможу дорівняти їм, я хотіла б, щоб бодай мої діти зайшли туди, куди я не зайду. Я хотіла б... це не такі собі модні, шумні фрази, але я на правду, цілим серцем, своєю волею хочу, щоб мої діти творили нову, сильну, шляхетну расу»*³.

Отже, національна ідея в повісті «Повнолітні діти» знайшла своє відображення через нашарування соціальних, інтелектуальних та культурних чинників. Ірина Вільде змальовує Дарку сформованою особистістю, яка не втратила своєї української ідентичності під тиском румунського терору в міжвоєнному періоді. Така героїня може протиставлятися цілій низці європейських героїв доби «втраченого покоління», які жили кожен день як останній замість того, щоб думати про майбутнє.

¹ Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті / Ірина Вільде; упоряд. і ред. Олег Баган. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. — С. 404. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>

² Там само. — С. 446

³ Там само. — С. 459

ВИСНОВКИ

Українська жіноча література кінця XIX – початку XX століття бере свій початок від європейських літературних тенденцій середини XIX століття. Марко Вовчок, що стала українською Жорж Санд, у своїй збірці «Народні оповідання» вперше в історії вітчизняної літератури зробила оповідачкою жінку. Її антикріпосницька спрямованість творів була висвітлена через призму тяжкої жіночої долі, тож голос сильної, нескоренної жінки впевнено прозвучав у літературі доби реалізму.

Західноєвропейські емансипантські ідеї вплинули на галицьку інтелігенцію. «Товариство Руських Женщин», створене у 1884 році Наталкою Кобринською, стало фундаментом для розвитку жіночого простору на українських землях. Молода письменниця у своєму оповіданні «Дух часу» розкрила конфлікт між поколіннями, відходом від старих традицій та проголошенням феміністичних ідей на користь освіти жінок. Найбільшим досягненням Наталі Кобринської стало видання альманаху «Перший вінок», де вона, спільно з Оленою Пчілкою, зібрала понад сорок творів, написаних українськими жінками. Цей альманах всебічно описав проблеми етнічної та гендерної нерівності наприкінці XIX століття. У цьому періодичному виданні була опублікована повість «Товаришки» Олени Пчілки. У ній вона поєднала тему виховання наддніпрянської інтелігенції та молодих незалежних жінок, що прагнуть реалізувати свої амбіції. На ці новаторські мотиви талановиту письменницю надихнули суспільні зміни у Західній Європі, проте національна свідомість Олени Пчілки вказує на те, що ці зміни треба реалізовувати не тільки там, за кордоном, але й тут, на рідній землі.

Новоромантичні погляди Лесі Українки та Ольги Кобилянської творять початок української модерністської традиції. Обидві письменниці відстоюють у своїх творах ідеї емансипації жінок, права вибору, вільного кохання та протистояння моральному тиску. Ідею «Бути сама собі ціллю», проголошену Ольгою Кобилянською вона пронесла через усі свої феміністичні твори, нагадуючи, що жіночим щастям має бути свобода, а не поневолення у примусовому шлюбі. Жінки Лесі Українки також вільні у своїй любові, але жертівні, як і сама письменниця. Трагічні образи Міріам («Одержима») і Мавки («Лісова пісня») демонструють прагнення письменниці до неоромантичного ідеалізування високих почуттів.

Зібравши досвід своїх попередниць, буковинка Ірина Вільде створює тонкі психологічні портрети жінок. Вона творить в особливому метафоричному просторі, новому для своєї доби. Перш, ніж її полонили соцреалістичні ідеї, вона встигла написати

збірку новел «Химерне серце» та трилогію «Метелики на шпильках». У повоєнні часи також виходить її відомий роман «Сестри Річинські».

Яскравим зразком модерної жіночої прози першої половини ХХ століття є трилогія Ірини Вільде «Метелики на шпильках». Модерністичний синкретизм стилів створює нову картину світу, розказавши історію очима чотирнадцятирічної Дарки Попович. Перша частина трилогії «Метелики на шпильках», на перший погляд, це звичайний твір про пригоди дівчини-підлітка на канікулах, але при детальному аналізі стає зрозуміло, що авторка вклала у повість цілу історію психологічного становлення головної героїні. У повісті висвітлені проблеми батьків і дітей, кохання, дружби, конфлікту поколінь.

Дарка Попович – це непересічна особистість, що шукає своє місце в соціумі. Світ дорослих, який панує навколо неї, не сприймає її серйозно, але дівчина робить багато кроків, щоб прийти до своєї мети. Всього за період одних вакацій юна Дарка еволюціонує від пустощів та безглузвих образ до особистості, що знає собі ціну та вміє читати людей. Тонкий психологізм повісті Ірини Вільде робить його захоплюючим та актуальним навіть для сучасного читача.

Друга частина трилогії «Б'є восьма» розповідає про навчання Дарки в гімназії в Чернівцях. Фокус у цій повісті зміщується на освітню та національну проблематику: навчання в гімназії в серці Буковини у складний міжвоєнний період, сповненого пригнічення українського народу. Саме з цими утисками по-юнацьки відчайдушно борються Дарка Попович, Наталка Оріховська, Орест Циганюк, Стефа Сидір та інші герої твору, що не бажають змиритися з румунським окупаційним режимом. Через описи Чернівців, гімназії та її вчителів Ірина Вільде реалістично демонструє ситуацію на Буковині 20-х років.

У третій повісті «Повнолітні діти» події відбуваються через 8 років після того, як Дарка покинула гімназію. Погляди письменниці, які вона вкладає в уста своїх персонажів, свідчать про панування соцреалістичних засад на території румунізованої Буковини. Двадцятидвохрічна Дарка мислить критично, тепер вже по-студентськи, вважаючи студентський бунт проти системи найблагороднішим масовим явищем, яке притаманно її поколінню. Героїня Ірини Вільде оптимістично налаштована на перемогу справедливості та повернення українцям їх національної пам'яті, хоча й визнає, що не усі люди народжені бути героями.

Таким чином, у новаторській трилогії «Метелики на шпильках» Ірина Вільде передає процес насамперед внутрішнього становлення дівчини, яка пізнає себе і світ навколо себе. Прикметно, що авторка звертається не тільки до соціальних, а й до психологічних тем (перша закоханість, розуміння власного тіла, усвідомлення свого

призначення, пошук щастя тощо). Ці теми розкриваються через багатогранний і часом суперечливий образ головної героїні Дарки Попович.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. – К.: Факт, 2003. – 320 с. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Aheieva_Vira/Zhinochyi_prostir.pdf
2. Баган О. Коли серце, як на долоні // Вільде І. Метелики на шпильках; Б'є восьма; Повнолітні діти: повісті. — Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007. — 488 с. Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=284630>
3. Баранова І. Драматична поема «Одержима»: Новий етап становлення діалогу творчості Лесі Українки // Літературознавчі обрії. – Випуск 17. — Бердянськ, 2010. — С. 170. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/38379>
4. Гайтан К. Жорж Санд: перші літературні кроки у творчості великої феміністки — Маріуполь, 2014. — С. 7. Режим доступу: <https://netref.ru/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-mariupolesekij-derjavnij.html>
5. Мафтин Н. Гендерна утопія й «код самості» в західноукраїнській прозі 30-х рр. ХХ ст. // Слово і час. – 2009. Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvchnusf_2011_545-546_33.pdf
6. Гундорова Т. Femina melancholica. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської – К. : Критика, 2002. – с. 21. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/library/mova-i-literatura/femina-melancholica-stat-i-kultura-v-genderniy-utopii-olgi-kobilyanskoi.html>
7. Девдюк І. Феміністичний дискурс у творчості Ірини Вільде та Вірджинії Вулф (на матеріалі циклу повістей "Метелики на шпильках" та роману "Місіс Деллоуей") // Синопис: текст, контекст, медіа. — 2018. – № 2. — С. 1 . — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2018_2_7
8. Євстаф'євич Н. Місто як реальність і місто як містика в трилогії Ірини Вільде "Повнолітні діти". – С. 94-100. Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pl_2011_82_15.pdf
9. Карач Н. Жанрово-стильова своєрідність прози Ірини Вільде в контексті української літератури 30-60-х років ХХ століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. С. 11. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Karach_Nataliia/Zhanrovo-

- [stylova_svoieridnist_prozy_Iryny_Vilde_v_konteksti_ukrainskoi_literatury_30-60-kh_rokiv_KhK.pdf](#)
10. Карач Н. Психопоетикальна система І. Вільде у повісті "Метелики на шпильках" // Філологічний дискурс: Збірник наукових праць. – 2019. – Випуск 9. — С. 90-98. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2019_9_10
 11. Кобилянська О. Людина: повісті / Ольга Кобилянська. — Харків: Фоліо, 2008. — 282. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=10839>
 12. Кобилянська, О. Твори. — Харків: Рух, 1927. — Т. 3 : Царівна: повість. — С. 81. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=9966>
 13. Кобринська Н. Дух часу: Оповідання, повість. – Львів: Каменяр, 1990. — 352 с. Режим доступу: <https://www.rulit.me/books/duh-chasu-read-395092-126.html>
 14. Ковалик М. Модерна жінка в літературі межі ХІХ-ХХ століть: російський та європейський досвід — Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка] // Серія: Філологічні науки, 2009. — С. 199. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nzs_2009_85_23
 15. Кожолянко Г. Етнонаціональна своєрідність українців-русинів Буковини : історія, сучасні аспекти проблеми // Народна творчість та етнографія / НАН України, Ін-т мистецтвозн., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. – К., 2010. – № 3. – С. 78-91. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37920/07-Kozholianko.pdf?sequence=1>
 16. Кордун В. «Камінний господар» — проблеми критичного осмислення та сценічного втілення. // Режим доступу: <https://ukr.sovfarfor.com/teatr-kno/417-kaminnyj-gospodar.html>
 17. Легкий М. Проза Наталії Кобринської (ідейно-естетична еволюція й поетика) // Українське літературознавство. – 2012. – Випуск 75. – С. 95-115. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=UI_2012_75_9
 18. Легкий М. Художня проза Олени Пчілки (історико-літературний шкід) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 2012. — С. 491. Режим

- доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/73602/39-Lehkiy.pdf?sequence=1>
19. Луговий О. Визначне Жіноцтво України = The Famous Women of Ukraine : іст. життєписи у чотирьох частинах — Торонто: Накладом авт., 1942. — 251 с. Режим доступу: <https://dlib.ukma.edu.ua/document/87>
 20. Марків Р. «Міфологізм «Лісової пісні» (мавка: неоромантична концепція міфологічного персонажа). — Луцьк: Твердиня, 2007. — С. 333. Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/314-343-mr.pdf>
 21. Мафтин Н. Мала проза Ірини Вільде: неповторність індивідуального голосу. - Івано-Франківськ: Видавництво "Плай" Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, 1998. — 116 с. Режим доступу: <http://irbis-nbuiv.gov.ua/ulib/item/UKR0009527>
 22. Михайло Рудницький „Із тремтінь жіночого серця" // Діло, 1935. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/192/20431/?PageNumber=6&ArticleId=758808&Search=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B2>
 23. Мовна М. — Ірина Вільде: штрихи до біографічного портрета // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. — Львів, 2012. — Вип. 4 (20). — С. 580. Режим доступу: <http://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2012/JRN/PDF/35.pdf>
 24. Моклиця М. Сильові доміанти творчості Ольги Кобилянської — Фенікс, 2012. — С. 56. Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/144894>
 25. Ненадкевич Є. Українська версія світової теми про Дон Жуана в історично-літературній перспективі // Дон Жуан у світовому контексті / Упор. В. Агеєва. — К.: Факт, 2002. — С. 30-31. Режим доступу: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/DonJuan/JuanImage.html>
 26. Павличко С. Фемінізм. — К.: Основи, 2002. — 332 с. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko_Solomiia/Feminizm_zbirka.pdf?PHPSESSID=8vpjs0s5i6j717o6iidcuvt4s5
 27. Павлишин М. — Ольга Кобилянська перед «Землею»: питання ідентичності // На пошану пам'яті Віктора Китастого. — К., 2004. — С. 96. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5323?show=full>
 28. Подлісецька О. Феномен жіночого письма в українській літературі кінця ХІХ-початку ХХ століть / О. О. Подлісецька // Закарпатські філологічні студії. — 2018.

- № 6. — С. 186-189. Режим доступу: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/eng/archive/6/37.pdf>
29. Пчілка Олена. Твори / Олена Пчілка; упоряд., авт. передм. і прим. Н. О.Вишневська. — К.: Дніпро, 1988. — С. 220. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012958>
30. Рендюк Т. Становище українців Північної Буковини у складі Великої Румунії впродовж 1918–1940 років / Т. Рендюк // Краєзнавство. — 2011. — № 4. — С. 246-254. — Бібліогр.: 41 назв. — укр. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32718/36-Rendiuk.pdf>
31. Скрипка Т. Фольклор і міфологія в «Лісовій пісні» Лесі Українки // Народна творчість та етнографія. — 1991. — № 2. — С. 31-40. Режим доступу: <https://www.t-skrypka.name/LUkrainka/LisovaPisnjaFolklore.html>
32. Тараненко М. Розповідна майстерність Марка Вовчка // Українська мова і література в школі. — 1965. — № 9. Режим доступу: https://md-eksperiment.org/etv_page.php?page_id=2537&album_id=120&category=STATJI
33. Українка Леся «Лісова пісня» // Українка Л. Зібрання творів: У 12 т – К.: Наукова думка, 1975-1979. — Т. 5. — С. 91. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Ukrainka/Lisova_pisnia/
34. Харлан, О. (2008). Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде “Метелики на шпильках”. Слово і Час, (2), 27-32. — С. 29. Режим доступу: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/807/588>
35. Швець А. "Що се за дух часу такий?" (Темпоральна аксіологія в оповіданні Наталії Кобринської “Дух часу”) // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — 2016. — Випуск ІХ. — с. 173. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nzbdpufn_2016_9_25
36. Горбач М., Мочарник І. Вона написала фемінізм: Охопити неохопне. Олена Пчілка, 2017. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/osvita-i-prosvita/vona-napisala-feminizm-134141.html>
37. Ковальчук О, Потапюк Л. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19-го — початок 20-го століття) // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2017. – Випуск 5. – С. 60-70. Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

- bin/irbis_nbuvcgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Lstud_2017_5_9
38. Лисенко-Ковальова Н., Рябініна І. Духовна та інтелектуальна емансипація жінки у творах Олени Пчілки // Питання літературознавства. — 2009. — Випуск 78. — С. 325. Режим доступу: http://www.irbis-nbuvcgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=PI_2009_78_38
39. «Не любити — справа серця, зраджувати — справа честі» (До 100-річчя від дня народження Ірини Вільде). Режим доступу: http://old.region.library.kharkov.ua/lib_druk.php?id=343
40. Богдан А. З історії «Союзу українок». Режим доступу: <https://gig.kosiv.biz/201/>
41. Буковина – Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0>
42. Відео: НЕВИГАДАНІ ІСТОРИЇ № 23 (Ірина Вільде) Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=AkBC9Qm04nw>
43. Голос краю: Ювілей Ірини Вільде – Режим доступу: <http://gromady.cv.ua/zt/news/31998/>
44. Еротика, патріотизм, пляни на майбутнє: розмова з Іриною Вільде // Назустріч. – 1936. – Ч. 3. – С. 2. <https://res.in.ua/irina-vilede-meteliki-na-shpilekah-bye-vosema-povnolitni-diti.html?page=2>
45. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період у складі Румунії – Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D1%83%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%A0%D1%83%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D1%97>
46. Ільницький М. Вільде Ірина // Енциклопедія Сучасної України, 2016. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34550

47. Ковалів Ю. Ірина Вільде – Публікація: 2018. С. 60-63. – С. 61. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/165098/08-Vilde.pdf?sequence=1>
48. Козирева Т. Шукайте жінку! © 1994–2021 «Дзеркало тижня. Україна» Режим доступу: https://zn.ua/ukr/ART/shukayte_zhinku.html
49. Літературознавчі обрії. Випуск 17. — Бердянськ, 2010. — С. 170. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/38379>
50. Маценко Г. «Вона вийшла заміж», або Франко у спогадах Кобилянської // Славенні гості Львова. Львів: Апоріорі, 2010. Режим доступу: <https://uamodna.com/articles/vona-vyyshla-zamizh-abo-franko-u-spagadah-kobylyansjkoyi/>
51. Неоромантизм. Визначення в літературній енциклопедії. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=110>
52. Ніколайчук І. "Ви не спеціалісти!" (повість "Товаришки" Олени Пчілки), 2018. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/literatura/vi-ne-spetsialisti-povist-tovarishki-oleni-pchilki-134331.html>
53. Письменниця сумління та боротьби: Віртуальна виставка до 110-річчя від дня народження української письменниці Ірини Вільде. Режим доступу: <http://libr.rv.ua/ua/virt/120/>
54. Система освіти Буковини та Хотинщини за часів їх перебування у складі королівської Румунії (1918 – 1940) / І. В. Житарюк // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 4. – С. 33-41. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2011_4_9
55. Українські землі в складі Румунії. Реферат – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/34945/>